ASOCIAŢIA EVREILOR DIN ROMÂNIA

VICTIME ALE HOLOCAUSTULUI

MARCU ROZEN

HOLOCAUST SUB GUVERNAREA ANTONESCU

DATE ISTORICE ŞI STATISTICE PRIVIND EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1940 – 1944

Ediţia a II-a revizuită şi completată

A.E.R.V.H., Bucuresti 2004

Această lucrare a fost publicată cu sprijinul Ministerului Educaţiei şi Cercetării şi al Claims Conference (Fondul Rabbi Israel Miller pentru Cercetare, Documentare şi Educaţie în domeniul Holocaustului)

Prefaţă

Azi, mai mult ca oricând, este necesară reamintirea evenimentelor tragice petrecute în cursul celui de-al doilea război mondial, între care şi crimele săvârşite de către regimul antonescian împotriva evreilor.

În multe din sondajele efectuate de diverse posturi de televiziune, se constată că un procent destul de ridicat din cei intervievaţi nu ştiu cine a fost mareşalul Antonescu şi care a fost situaţia evreilor în perioada guvernării sale.

La aceasta se adaugă şi faptul că unii oameni politici şi istorici, precum şi alţi interlocutori care apar pe ecranele unor posturi de televiziune, falsifică adevărul istoric al acestei perioade, inoculând cu această ocazie în rândul tineretului şi al altor categorii de telespectatori mai puţin informaţi otrava periculoasă a extremismului şi antisemitismului.

Observăm faptul că unii se autointitulează apărători împotriva unor acuzaţii ce ar fi fost aduse poporului român pentru crimele care au fost săvârşite în perioada războiului.

Dorim să precizăm că noi, supravieţuitorii acestor evenimente, **nu am culpabilizat niciodată poporul român şi nu l-am asociat cu aceste acţiuni incompatibile cu noţiunea de om.**

De aceste crime se fac vinovaţi în exclusivitate guvernul Antonescu, autorităţile centrale şi locale şi unele elemente extremiste şi declasate care au participat la acest genocid.

Se pune, desigur, o întrebare firească. Dacă poporul român nu este acuzat, de ce este necesar să fie apărat şi împotriva cui?

Considerăm că prezentarea drept **model** a unor personaje istorice, care au elaborat şi aplicat politica de genocid împotriva evreilor este nocivă şi deosebit de periculoasă pentru noile generaţii.

Acelaşi efect negativ îl au şi numeroasele apariţii de cărţi şi articole care falsifică adevărul istoric şi chiar neagă faptele petrecute în perioada celui de-al doilea război mondial.

Iată de ce am găsit de cuviinţă să sprijinim apariţia acestei lucrări.

Dl. Ing. Marcu Rozen, autorul acestei lucrări, este cunoscut prin cărţile sale „Involuţia demografică a evreilor din România în perioada 1940-2000”, publicată în anul 1998 (tipărită şi în Israel în limba ebraică), „Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de-al doilea război mondial”, publicată în anul 2000 şi „60 de ani de la deportarea evreilor din România în Transnistria”, publicată în anul 2001.

Folosind o bibliografie bogată şi experienţa sa personală (fiind singurul supravieţuitor din întreaga sa familie de 5 persoane deportată în Transnistria), autorul reuşeşte să reţină esenţialul şi să prezinte concis şi într-un stil accesibil un volum mare de date şi informaţii privind fenomenul complex cunoscut sub denumirea de „Holocaust” în Europa, din care face parte şi exterminarea unei părţi a evreilor aflaţi sub autoritatea guvernului antonescian din România.

În spatele cifrelor seci din tabelele ce însoţesc această lucrare stau numeroase

destine omeneşti sfărâmate. Fiecare afirmaţie are la bază date verificabile. Pe tot parcursul lucrării, autorul lasă faptele să vorbească, iar dacă acestea acuză, adevărul nu trebuie ocolit. E ca şi cum documentele scrise păstrate în arhive şi-ar ridica glasul în numele celor condamnaţi la moarte doar pentru că s-au născut evrei.

Publicăm această lucrare care ne redeschide pagini dureroase, pentru ca cititorul român să cunoască adevărul acestei perioade întunecate şi să poată reacţiona adecvat la diversele încercări care se fac pentru falsificarea istoriei şi propagarea unor teze extremiste şi antisemite.

Conducerea Asociaţiei Evreilor din România
Victime ale Holocaustului

MĂRTURIA AUTORULUI ÎN CALITATE DE SUPRAVIEŢUITOR AL HOLOCAUSTULUI DIN TRANSNISTRIA

– COPILĂRIE FURATĂ -

M-am născut la data de 20 martie 1930 în oraşul Dorohoi din nordul Moldovei. Locuiam într-o casă modestă, împreună cu părinţii (Iancu şi Malvina Rozen), cu un frate mai mic (Sorel Rozen) şi cu o bunică. În familia mea, la fel ca în toate celelalte familii evreieşti, se respectau obiceiurile şi datinile strămoşeşti. În casă se vorbea atât limba română cât şi idiş.

Judeţul Dorohoi, a cărui capitală era oraşul Dorohoi, făcea parte din Vechiul Regat. Atât în războiul de independenţă din 1877 cât şi în marea bătălie pentru reîntregirea neamului din 1916-1918, au participat un număr mare de evrei dorohoieni, din care mulţi au căzut la datorie. Bunicul meu Meer Peretz a luptat şi el pe front şi a decedat ulterior ca urmare a unei boli contractate în timpul războiului.

Oraşul Dorohoi număra în perioada interbelică în jur de 5.800 de evrei, reprezentând cea. 37% din populaţia totală a oraşului. Ponderea mare a evreilor făcea

ca oraşul să aibă un pronunţat caracter evreiesc. În oraş funcţionau mai multe sinagogi, o şcoală israelită, un spital, un azil de bătrâni, o baie comunală rituală şi alte instituţii aparţinând comunităţii evreieşti. Pe străzi se auzea vorbindu-se în mod curent atât limba română cât şi limba idiş.

Între populaţia românească şi cea evreiască era o convieţuire bună, manifestări antisemite cu caracter violent erau foarte rare.

Începutul anului 1938, după instalarea guvernului Goga-Cuza şi promulgarea primelor legi antisemite, aduce nelinişte şi teamă în rândul populaţiei evreieşti din oraş.

Ca urmare a politicii antievreieşti desfăşurate de guvernele care s-au succedat la putere, manifestările antisemite se amplifică, elemente legionare şi extremiste incită populaţia majoritară la ură şi prigoană împotriva populaţiei evreieşti.

La data de 1 iulie 1940, la vârsta de numai 10 ani, am asistat la primul pogrom antievreiesc care a avut loc la Dorohoi.

Unele subunităţi române conduse de ofiţeri legionari care s-au retras din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa ucid în mod bestial 70 de evrei din oraş şi din împrejurimi, fac numeroşi răniţi, au loc jafuri, schingiuiri şi alte manifestări odioase, care mi-au rămas întipărite în memorie pentru tot restul vieţii.

Începând cu luna septembrie 1940 – după proclamarea statului naţional-legionar – un nou val de măsuri şi represiuni antisemite se abate asupra evreilor dorohoieni. Curând am fost dat afară de la şcoala primară românească şi am fost nevoit să urmez clasa a IV-a primară la şcoala israelită din localitate. Nu pot uita că într-o noapte din iarna anului 1940, directorul şcolii israelite Meer Herşcovici a fost bătut şi maltratat în mod sălbatic de legionari şi vreme de câteva luni s-a zbătut între viaţă şi moarte.

Ameninţările, teroarea, teama căpătau zi cu zi forme din ce în ce mai diabolice.

La 22 iunie 1941, izbucneşte războiul, care a adus un nou val de persecuţii. În oraşul Dorohoi sosesc mii de evrei evacuaţi de pe cuprinsul întregului judeţ, din Darabani, Săveni, Mihăileni, Rădăuţi-Prut şi din localităţile rurale, astfel încât populaţia evreiască a oraşului se dublează. Ca urmare se creează mari probleme

privind adăpostirea acestora şi ajutorarea lor, întrucât cei evacuaţi nu şi-au luat decât ceea ce au putut duce cu ei, toate bunurile acumulate de generaţii cu trudă fiind lăsate pradă jefuitorilor.

La începutul lunii noiembrie 1941, populaţia evreiască din oraşul Dorohoi este anunţată că urmează a fi evacuată în Transnistria.

Deportarea a început pe data de 7 noiembrie 1941. Mii de evrei înghesuiţi în vagoane de marfă, fiecare cu bagajele pe care le putea căra, pornesc pe calea pribegiei.

Familia mea, compusă din cinci persoane, părinţii, bunica, un frate mai mic şi subsemnatul în vârstă de 11 ani, a plecat în ziua de 12 noiembrie 1941. Astfel a început infernul, drumul spre Holocaust.

Transportul în vagoanele de marfă, în condiţiile unei ierni timpurii şi reci, a fost un adevărat calvar. Am ajuns după două zile la Atachi, pe malul Nistrului, lângă un pod complet distrus. Am fost daţi jos din vagoane şi apoi, în grupuri, am traversat Nistrul cu un bac.

Dincolo de Nistru era oraşul Moghilev. Aici am fost cazaţi într-un lagăr de unde urma să plecăm mai departe pe meleagurile îndepărtate ale Transnistriei.

Obosiţi, îngheţaţi, înfometaţi am pornit a doua zi în coloană pe jos, pe un drum care, pentru cei mai mulţi, avea să fie fără întoarcere. Pe parcurs, s-au prăpădit primii oameni, primele victime ale deportării. După trei zile de mers am ajuns în orăşelul Şargorod. Întreaga mea familie era epuizată. Împreună cu alţi evrei, ne-am ascuns şi nu am plecat mai departe. Coloana şi-a continuat însă drumul spre Bug.

Şargorod era un mic orăşel ucrainean, care număra cea. 1800 de evrei autohtoni, cărora li s-au adăugat peste 7000 de evrei deportaţi din Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi. Din această cauză adăpostirea deportaţilor a devenit o problemă. Foarte mulţi deportaţi, mai ales cei din Dorohoi, care au venit ultimii, locuiau în locuinţe comune, improvizate, care nu dispuneau de condiţii elementare de igienă şi căldură.

Salubritatea publică era complet inexistentă.

Casele erau vechi, în mare majoritate din lut, cu odăi mici, cu geamuri

permanent închise, aerisirea făcându-se numai printr-un singur ochi. În total erau 337 de case, cu câte 2-3 încăperi mici fiecare, totalizând de 842 de odăi, ceea ce însemna că reveneau 10-11 persoane la o odaie.

Populaţia era subnutrită, nu exista niciun mijloc de câştig, procurarea alimentelor făcându-se prin schimbul de îmbrăcăminte, cei mai mulţi, ca să nu moară de foame, rămânând aproape goi.

Iarna anului 1941/42 a fost deosebit de grea. Frigul, foametea, bolile de tot felul şi, în primul rând, epidemia de tifos exantematic, au cuprins întreaga comunitate a evreilor din ghetou, care, lipsiţi de orice ajutor, au fost aruncaţi în braţele deznădejdii. Moartea îşi arăta faţa hâdă şi căpăta forme şi dimensiuni din ce în ce mai ameninţătoare.

O sanie trasă de o mârţoagă lihnită de foame făcea în fiecare dimineaţă înconjurul ghetoului, încărcând cadavrele celor care nu au supravieţuit suferinţelor şi mizeriei.

În luna februarie 1942, sute de cadavre zăceau în cimitirul din Şargorod şi nu puteau fi îngropate pentru că pământul era îngheţat în profunzime şi nu se putea săpa o groapă comună.

Locuiam într-o cameră neîncălzită (fost mic magazin de vară) în total cea. 15 persoane.

Dormeam pe jos pe nişte paie strânse din piaţă, îmbrăcaţi, hainele de zi erau şi cele de noapte, întrucât restul hainelor le-am dat treptat ţăranilor ucraineni pentru puţină mâncare.

Foamea, frigul şi bolile (în mod deosebit tifosul) au început să facă victime şi în camera noastră şi în familia mea.

Prima s-a prăpădit bunica. Îmi aduc aminte că înainte de război ţinea des în mână şi se lăuda la copii cu medalia pe care o primise soţul ei (bunicul meu) la Mărăşeşti. Şi fiul ei cel mare (fratele mamei) a luptat în primul război mondial având gradul de plutonier şi a fost decorat cu Crucea Comemorativă de Război. Când a murit, în mâna ei îngheţată n-am găsit decât o coajă de cartof uscată pe care n-a mai avut puterea s-o mănânce.

La numai o lună de zile după moartea bunicii, într-o noapte geroasă de februarie s-a stins din viaţă şi mama. Avea doar 38 de ani.

Slăbită şi extenuată, pentru că puţina mâncare pe care o aducea tata ne-o dădea nouă, copiilor, n-a mai putut rezista frigului şi bolii.

Rămas singur cu noi, tata făcea eforturi disperate ca să ne aducă din când în când câte mici resturi de mâncare ca să putem supravieţui.

Când primele raze călduţe ale soarelui anunţară sosirea iminentă a primăverii, tata se îmbolnăvi şi cu febră mare căzu într-un somn adânc. După numai trei zile trecu în nefiinţă, liniştit că a făcut tot ce era necesar ca să ne scoată la liman, din acea iarnă blestemată, măcar pe noi, copiii.

Rămăsesem singuri în acea cameră, eu în vârstă de 12 ani şi fratele mai mic de 6 ani, întrucât dintre ceilalţi locatari, o parte s-au prăpădit, iar cei care au supravieţuit s-au mutat în alte încăperi mai bune în locul celor dispăruţi.

În această situaţie ne-a luat o mătuşă, Dora Peretz, şi ea în grea suferinţă, neajutorată şi cu doi copii. Soţul ei, Rubin Peretz (fratele mamei) a rămas în ţară, fiind concentrat într-un detaşament de muncă forţată.

În vara anului 1942 situaţia mea şi a fratelui mai mic devenise dramatică.

Ca să nu murim de foame mergeam la cerşit sau strângeam resturi menajere, printre care şi coji de cartofi, hrana şi otrava noastră totodată.

La începutul lunii septembrie, fratele meu mai mic s-a îmbolnăvit şi nu a mai putut fi salvat.

A murit la vârsta de numai 6 ani, într-o zi de toamnă mohorâtă şi înfrigurată.

Îmi aduc aminte că, la scurt timp după ce a fost anunţată comunitatea, în faţa casei dărăpănate în care locuiam, sosi un căruţaş cu o căruţă trasă de un cal şi ceru corpul neînsufleţit al frăţiorului, să-l ducă la cimitir.

Era singurul decedat în acea zi. Am aşezat trupul neînsufleţit în căruţă şi am pornit pe jos împreună cu mătuşa, în urma căruţei. Căruţaşul mă privea uneori cu milă şi nu spunea nimic. Drumul spre cimitir traversa un deal abrupt, desfundat şi anevoios de urcat. Nori negri acopereau cerul şi în curând începu să cearnă o ploaie deasă şi rece. Continuam să mergem încet, la pas, fără să scoatem un cuvânt.

La cimitir era prezent doar un singur cetăţean, care, alături de căruţaş, a luat corpul neînsufleţit şi l-a aşezat într-o groapă comună, alături de alte cadavre aduse în zilele precedente.

Câţiva bulgări de pământ aruncaţi peste trup şi asta a fost tot. Nicio rugăciune, nicio altă ceremonie. Groapa a rămas deschisă pentru morţii care urmau să fie aduşi în zilele următoare.

Astfel a dispărut şi ultimul membru al familiei mele. M-am întors acasă deznădăjduit. A fost cea mai cumplită zi din viaţa mea. Rămas singur, am avut norocul ca la sfârşitul toamnei anului 1942, datorită ajutoarelor primite de la evreii din ţară, Comunitatea Evreilor din Şargorod să organizeze un orfelinat, în care m-a primit şi pe mine.

În orfelinat am fost adunaţi cam 100 de orfani proveniţi din Basarabia, Bucovina şi Dorohoi, rămaşi pe drumuri şi fără speranţă. Aici, datorită grijii unor conducători şi educatori inimoşi şi pricepuţi, am fost redaţi vieţii.

În orfelinat mi-am făcut primii prieteni din deportare, copii cu care împărtăşeam aceleaşi sentimente de suferinţă şi speranţă.

Uneori, când mă uit într-un mic carneţel de amintiri rămas din orfelinat, îmi aduc aminte de cei alături de care am convieţuit mai bine de un an şi făceam planuri de viitor.

Nu ştiu unde sunt, câţi mai sunt în viaţă sau dacă unii din cei care trăiesc îşi mai aduc aminte de mine.

Iată doar câteva nume: Sidi Picker, Carol Ruhm, Ester Stein, Betti Klein, Betti Gasner, Pepi Grunfeld, Harry Lessner, Mina Leibovici, Tina Fruht, Mişu Şapira, Iosif Tesler, Iancu Katz, M. Bemthal şi mulţi alţii.

În toamna anului 1943, când frontul se apropia de Transnistria, guvernul Antonescu a acceptat repatrierea evreilor din Dorohoi.

În ziua de 23 decembrie 1943, un tren aducând mai puţin de jumătate dintre cei deportaţi, sosea în gara Dorohoi.

În gară lume multă, evrei şi neevrei au venit să-i întâmpine pe supravieţuitori. Îmbrăţişări, strigăte de durere şi jale, amestecate cu manifestări de bucurie şi

speranţă.

Am coborât în mijlocul acestui tumult şi o clipă m-am oprit şi am privit cu lacrimi în ochi la locul de unde, cu peste doi ani în urmă, am plecat cinci şi acum m-am reîntors singur.

Aceasta este, pe scurt, copilăria mea nefericită din anii grei ai celui de-al doilea război mondial.

Tuturor celor care sunt de o vârstă cu mine, foşti deportaţi în Transnistria, regimul antonescian din România le-a furat cea mai frumoasă perioadă din viaţa fiecărui om: copilăria. Şi nu numai.

Două documente semnificative ale autorului

1. Cartea poştală scrisă de autor la vârsta de 12 ani, adresată unchiului său Carol (Chaim) Peretz din Bucureşti, în care îi aduce la cunoştinţă moartea părinţilor şi a bunicii şi-i solicită sprijin pentru salvarea sa şi a fratelui său mai mic, Sorel Rozen.

Cartea poştală i-a fost returnată de unchiul său după reîntoarcerea sa din Transnistria.

Şargorod 1/6 942

Dragă nene Carol,

Află că cu mare durere trebuie să-ţi scriu că tata, mama şi bunica au murit şi eu cu Sorel am rămas pe drumuri.

Vedeţi şi faceţi tot posibilul pentru a ne scoate la dumneavoastră pe mine şi pe Sorel. Complimente la fiecare. Altceva nimic şi vă sărut cu drag.

Marcu şi Sorel

2. Copie după memoriul înaintat de unchiul său Carol (Chaim) Peretz mareşalului Ion Antonesecu, prin Centrala Evreilor din România. La acest memoriu unchiul său nu a primit niciun răspuns.

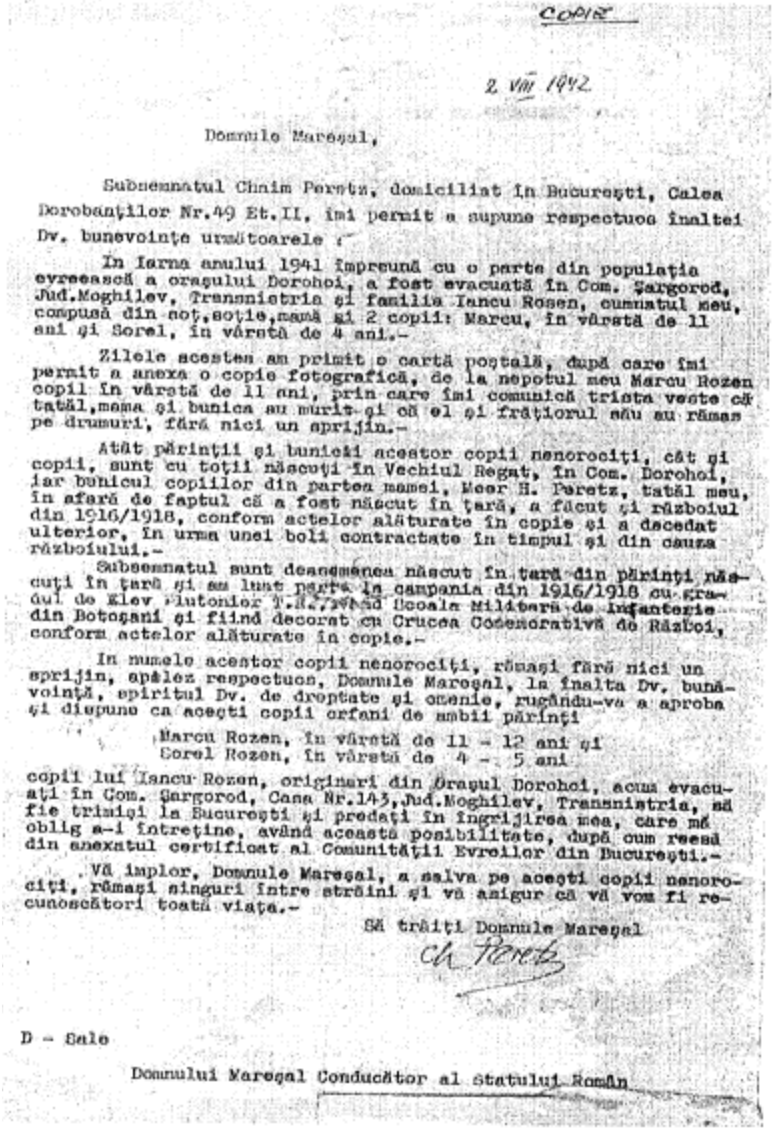

COPIE

2 VIII 1942

Domnule Mareşal,

Subsemnatul Chaim Peretz, domiciliat în Bucureşti, Calea Dorobanţilor Nr.49 Et.II, îmi permit a supune respectuos înaltei Dv. bunevoinţe următoarele :

În iarna anului 1941 împreună cu o parte din populaţia evreească a oraşului Dorohoi, a fost evacuată în Com. Şargorod, Jud.Moghilev, Transnistria şi familia Iancu Rozen, cumnatul meu, compusă din soţ,soţie,mamă şi 2 copii: Marcu, în vârstă de 11 ani şi Sorel, în vârstă de 4 ani.-

Zilele acestea am primit o cartă poştală, după care îmi permit a anexa o copie fotografică, de la nepotul meu Marcu Rozen copil în vârstă de 11 ani, prin care îmi comunică trista veste că tatăl,mama şi bunica au murit şi că el şi frăţiorul său au rămas pe drumuri, fără nici un sprijin.-

Atât părinţii şi bunicii acestor copii nenorociţi, cât şi copii, sunt cu toţii născuţi în Vechiul Regat, în Com. Dorohoi, iar bunicul copiilor din partea mamei, Meer H. Peretz, tatăl meu, în afară de faptul că a fost născut în ţară, a făcut şi războiul din 1916/1918, conform actelor alăturate în copie şi a decedat ulterior, în urma unei boli contractate în timpul şi din cauza războiului.-

Subsemnatul sunt deasemenea născut în ţară din părinţi născuţi în ţară şi am luat parte în campania din 1916/1918 cu gradul de Elev Plutonier T.R., având Şcoala Militară de Infanterie din Botoşani şi fiind decorat cu Crucea Comemorativă de Război, conform actelor alăturate în copie.-

În numele acestor copii nenorociţi, rămaşi fără nici un sprijin, apelez respectuos, Domnule Mareşal, la înalta Dv. bunăvoinţă, spiritul Dv. de dreptate şi omenie, rugându-vă a aproba şi dispune ca aceşti copii orfani de ambii părinţi

Marcu Rozen, în vârstă de 11 - 12 ani şi
Corel Rozen, în vârstă de 4 - 5 ani

copii lui Iancu Rozen, originari din Oraşul Dorohoi, acum evacuaţi în Com. Şargorod, Casa Nr.143,Jud.Moghilev, Transnistria, să fie trimişi la Bucureşti şi predaţi în îngrijirea mea, care mă oblig a-i întreţine, având această posibilitate, după cum reese din anexatul certificat al Comunităţii Evreilor din Bucureşti.-

Vă implor, Domnule Mareşal, a salva pe aceşti copii nenorociţi, rămaşi singuri între străini şi vă asigur că vă vom fi recunoscători toată viaţa.-

Să trăiţi Domnule Mareşal

Ch Peretz

D - Sale

Domnului Mareşal Conducător al Statului Român

Domnule Mareşal,

Subsemnatul Chaim Peretz, domiciliat în Bucureşti, Calea Dorobanţilor Nr. 49 Et. II, îmi permit a supune respectuos înaltei Dv. Bunevoinţe următoarele:

În iarna anului 1941 împreună cu o parte din populaţia evreească a oraşului Dorohoi, a fost evacuată în Com Şargorod, Jud. Moghilev, Transnistria şi familia Iancu Rozen, cumnatul meu, compusă din soţ, soţie, mamă şi 2 copii: Marcu, în vârstă de 11 ani şi Sorel, în vârstă de 4 ani.

Zilele acestea am primit o carte poştală, după care îmi permit a anexa o copie fotografică, de la nepotul meu Marcu Rozen copil în vârstă de 11 ani, prin care îmi comunică trista veste că tatăl, mama şi bunica au murit şi că el şi frăţiorul său au rămas pe drumuri, fără niciun sprijin.

Atât părinţii şi bunicii acestor copii nenorociţi, cât şi copii, sunt cu toţi născuţi în Vechiul Regat, în Com. Dorohoi, iar bunicul copiilor din partea mamei, Meer H. Peretz, tatăl meu, în afara faptului că a fost născut în ţară, a făcut şi războiul din 1916/1918, conform actelor alăturate în copie şi a decedat ulterior, în urma unei boli contractate în timpul şi din cauza războiului.

Subsemnatul sunt de asemenea născut în ţară din părinţi născuţi în ţară şi am luat parte la campania din 1916-1918 cu gradul de Elev Plutonier TR, având şcoala Militară de Infanterie din Botoşani şi fiind decorat cu Crucea Comemorativă de Război, conform actelor alăturate în copie.

În numele acestor copii nenorociţi, rămaşi fără niciun sprijin, apelez respectuos, Domnule Mareşal, la înalta Dv. Bunăvoinţă, spiritul Dv. De dreptate şi omenie, rugându-vă a aproba şi dispune ca aceşti copii orfani de ambii părinţi

Marcu Rozen, în vârstă de 11-12 ani şi

Sorel Rozen, în vârstă de 4-5 ani copii lui Iancu Rozen, originari din Oraşul Dorohoi, acum evacuaţi în Com. Şargorod, Casa Nr. 143, Jud. Moghilev, Transnistria, să fie trimişi la Bucureşti şi predaţi în îngrijirea mea, care mă oblig a-i întreţine, având această posibilitate, după cum reesă din anexatul certificat al

Comunităţii Evreilor din Bucureşti.

Vă implor, Domnule Mareşal, a salva pe aceşti copii nenorociţi, rămaşi singuri între străini şi vă asigur că vă vom fi recunoscători toată viaţa.

Să trăiţi Domnule Mareşal

D-Sale Domnului Mareşal Conducător al Statului Român

DATE ISTORICE ŞI STATISTICE PRIVIND SITUAŢIA EVREILOR SUB GUVERNAREA ANTONESCIANĂ

1940 – 1944

În atenţia cititorului!

Evenimentele şi datele relatate în lucrare se referă **numai la teritoriile care se aflau sub autoritatea românească, adică sub guvernarea antonesciană**.

Lucrarea nu are ca obiect evreii din Ardealul de Nord, întrucât acest teritoriu s-a aflat vremelnic sub ocupaţie horthystă iar răspunderea pentru crimele săvârşite împotriva evreilor, revine în exclusivitate autorităţilor maghiare de la Budapesta, din perioada menţionată.

Nici puţinii evrei (sub 1.000 de persoane) din Cadrilater nu au făcut obiectul lucrării, deoarece acest teritoriu a fost cedat Bulgariei în septembrie 1940.

Evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică. Cifrele statistice folosite în lucrare s-au stabilit în cea mai mare parte pe baza datelor oficiale ale statului român, rezultate din recensăminte şi alte înregistrări speciale.

Ing. Marcu Rozen membru în Societatea Română de Statistică

I. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE PRELUĂRII PUTERII DE CĂTRE GENERALUL ION ANTONESCU

Perioada dintre cele două războaie mondiale din punctul de vedere analizat

poate fi caracterizată ca o perioadă de creştere a forţelor antisemite din România.

Garda de Fier, Liga Apărării Naţionale Creştine, ideologia lui Octavian Goga, scrierile şi retorica lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Vasile Conta şi ale multor altor politicieni, scriitori şi gazetari cu vădite vederi antisemite nu au făcut altceva decât să pregătească şi să netezească drumul de penetrare şi aplicare a ideologiei fasciste în ţara noastră.

La data de 28 decembrie 1937, este instalat la putere guvernul Goga-Cuza, primul guvern care a transformat antisemitismul în politică de stat.

Acest guvern a promulgat în ianuarie 1938 *Legea revizuirii cetăţeniei*, prima manifestare a prigoanei rasiale împotriva evreilor.

Ca urmare a aplicării acestei legi discriminatorii şi birocratice, din cei aproape 800.000 de evrei din România Mare, doar 391.191*1) au rămas, din punct de vedere legal, cetăţeni români.

Guvernele care s-au succedat în perioada dictaturii regale a lui Carol al II-lea, au continuat aplicarea unei politici antisemite mai mult sau mai puţin agresive.

La sfârşitul lunii iunie 1940, în timpul guvernării Gh. Tătărăscu, Uniunea Sovietică (în baza tratatului secret Molotov-Ribbentrop) ocupă prin ultimatum Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, teritoriu în care trăiau cea 290.000 de evrei. *2)

Pentru această cedare fără rezistenţă a unei părţi din teritoriul naţional, trebuia găsit un ţap ispăşitor. Şi extremiştii l-au găsit imediat. Evreii sunt de vină, ei au vândut Basarabia şi Bucovina Uniunii Sovietice.

În prezent, când clauzele secrete ale tratatului sovieto-german sunt cunoscute, când unul dintre principalii coautori ai răpirii Basarabiei şi Bucovinei de Nord s-a dovedit a fi Hitler, se mai găsesc încă propagatori ai ideii că evreii i-au chemat pe sovietici în teritoriile menţionate.

În ţară, atmosfera antievreiască a devenit apăsătoare şi uneori chiar incendiară.

---

*) Jean Ancel - Contribuţii la istoria României- Vol.1 - Partea I - pag. 81, Editura Hasefer, Bucureşti, 2001.
*) Vezi tabelul nr. 1 de la pag. 101.

În diverse locuri evreii au fost bătuţi şi omorâţi, unii au fost aruncaţi din trenuri, cu deosebire pe rutele din Moldova.

În perioada cedării Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a ţinutului Herţa, pe data de 1 iulie 1940, are loc la Dorohoi un pogrom antievreiesc.

Acest pogrom a constituit prima manifestare antievreiască majoră în cadrul întregului proces de teroare, deportare şi exterminare a evreilor din România.

Pogromul antievreiesc de la Dorohoi (1 iulie 1940)

În ziua de 1 iulie 1940, subunităţi militare române din Grupul 3 Grăniceri şi 8 Artilerie, care se retrăgeau din Herţa, au declanşat un pogrom împotriva populaţiei evreieşti din oraşul Dorohoi.

În oraşul Dorohoi au fost aduse corpurile neînsufleţite al căpitanului român Boroş şi al soldatului evreu Iancu Solomon. Trebuie menţionat că în acea perioadă evreii făceau parte din armata română, unii dintre ei fiind cadre active.

Aceşti doi militari români au fost împuşcaţi la Herţa într-un incident cu armata sovietică. Ei sunt între primii eroi ai armatei române căzuţi în confruntarea cu invadatorii sovietici.

În ziua de 1 iulie 1940, ofiţerul român urma să fie înmormântat la cimitirul creştin-ortodox, iar soldatul evreu, la cimitirul evreiesc.

După cum era firesc, autorităţile locale ar fi trebuit să trimită reprezentanţi la funeraliile acestor eroi. Dar n-a fost să fie aşa.

La înmormântarea soldatului evreu au fost trimişi doar 7 militari evrei neînarmaţi, de la Regimentul 29 Infanterie din localitate. Au venit şi cea 20 de evrei civili care au avut curajul să înfrunte atmosfera antievreiască din oraş.

În momentul desfăşurării funeraliilor, subunităţi ale armatei române care se retrăgeau din regiunea Herţa au pătruns în cimitirul evreiesc şi au deschis focul, fără somaţie, împotriva participanţilor la această înmormântare solemnă.

Toţi evreii civili prezenţi la înmormântare, cu excepţia unui singur

supravieţuitor, precum şi şapte militari evrei în frunte cu sergentul T. R. Bercovici Emil, din Regimentul 29 Infanterie, care au venit să dea onorul soldatului erou evreu, au fost ucişi de către militarii români.

Focul s-a extins cu repeziciune în tot oraşul, ucigaşii dezlănţuiţi făcând numeroase victime în rândurile populaţiei evreieşti.

După cum rezultă din procesul verbal nr. 462 din 4 iulie 1940, semnat de procurorul militar căpitan în rezervă Duca Mihail, ajutor de primar ing. Ion Pascu şi colonel medic în rezervă C.Enăchescu, au fost împuşcaţi 50 de evrei, dintre care 11 femei, 34 bărbaţi şi 5 copii.

În timpul pogromului au avut loc jafuri, schingiuiri şi scene bestiale.

Unii ofiţeri şi subofiţeri români, spre cinstea lor, au salvat evrei de la moarte. Locotenenţii Alexandru Atanasiu şi Ion Gaia precum şi sergentul Gheorghe Olteanu l-au salvat pe dr. Arh. Leon Haber, căpitanul Stino a împiedicat omorârea soldaţilor evrei din cazarma Regimentului 29 Infanterie, locotenentul Nimereanu, fiul preotului din Trestiana, a salvat o familie de evrei. Documentele relatează şi alte cazuri.

Menţionăm şi faptul că foarte mulţi români au ascuns evrei în propriile case, salvându-i astfel de furia criminalilor.

* *

*

La data de 4 iulie 1940, guvernul Gh. Tătărăscu demisionează.

Urmează la conducerea ţării, guvernul Ion Gigurtu.

În perioada guvernării Gigurtu, situaţia evreilor din România se înrăutăţeşte prin promulgarea unor legi rasiale de inspiraţie nazistă.

La data de 30 august 1940, în baza Dictatului de la Viena, guvernul Gigurtu cedează Ungariei, Ardealul de Nord, teritoriu în care trăiau cea 160.000 de evrei *3).

În urma acestor cedări teritoriale situaţia politică din România devine

---

*) Vezi tabelul nr. 1 de la pag. 101.

explozivă.

Sub presiunea cercurilor extremiste progermane, regele Carol al II-lea însărcinează pe data de 4 septembrie 1940 pe generalul Ion Antonescu cu formarea noului guvern.

După numai două zile de la instalarea sa ca prim ministru, generalul Antonescu îi cere regelui să abdice în favoarea fiului său, Mihai.

II. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE LA PRELUAREA PUTERII DE CĂTRE GENERALUL ION ANTONESCU PÂNĂ LA IZBUCNIREA RĂZBOIULUI CU UNIUNEA SOVIETICĂ

(4 septembrie 1940 – 22 iunie 1941)

În ziua de 4 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu preia puterea politică în România şi 10 zile mai târziu România este proclamată, prin Decret Regal, Stat Naţional-Legionar. Generalul Ion Antonescu este numit Conducătorul Statului, cu puteri discreţionare, prerogativele regale fiind limitate.

Horia Sima este numit conducătorul Mişcării Legionare.

La 7 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu cedează Bulgariei Dobrogea de Sud (jud. Caliacra şi jud. Durostor), teritoriu cunoscut sub numele de Cadrilater, unde trăiau cea 850 de evrei.

Trebuie subliniat faptul că, din numărul total al evreilor din România, care la începutul anului 1940 era de cea 800.000, cifră considerată a reprezenta populaţia maximă pe care a atins-o etnia evreiască din această ţară, după cedările teritoriale din vara şi toamna anului 1940, în România au rămas, până la izbucnirea războiului cu Uniunea Sovietică, doar cea 350.000 de evrei. *4)

La 14 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu numeşte membrii guvernului său.

---

*) Vezi tabelul nr. 1 de la pag. 101.

În afară de conducătorii departamentelor economice (Finanţele, Economia Naţională şi Agricultura), care erau oamenii de încredere ai generalului, toţi ceilalţi miniştri erau legionari.

Printre primele măsuri luate de guvernul naţional-legionar al generalului Ion Antonescu se număra strângerea legăturilor politice, militare şi economice cu Germania hitleristă şi aderarea României la pactul tripartit Berlin – Roma – Tokio.

În ceea ce priveşte atitudinea faţă de populaţia evreiască din România, guvernul Antonescu a amplificat şi extins legislaţia antievreiască şi teroarea rasială până la formele ei extreme.

Astfel, în perioada guvernării Antonescu, evreii au fost scoşi în totalitate din serviciul militar, zeci de mii de evrei au fost trimişi în detaşamente de muncă forţată, tinerii evrei au fost daţi afară din toate şcolile, liceele şi universităţile româneşti, artiştii evrei au fost îndepărtaţi din teatrele româneşti, medicii şi tot personalul evreiesc din domeniul sanitar au fost concediaţi, s-a interzis evreilor practicarea profesiei de avocat pentru creştini precum şi practicarea profesiei de farmacist, s-a interzis vânzarea cărţilor scriitorilor evrei în librării şi s-a dispus scoaterea lor din toate bibliotecile publice etc.

Măsurile antievreieşti continuă cu confiscarea magazinelor, localurilor şi întreprinderilor aparţinând proprietarilor evrei, trecerea imobilelor urbane evreieşti în proprietatea statului, exproprierea proprietăţilor rurale ale evreilor, interzicerea folosirii aparatelor de radio, telefoanelor şi aparatelor de fotografiat, evacuarea evreilor din mediul rural şi din oraşele mai mici în oraşele reşedinţă de judeţ, impunerea unor taxe şi contribuţii băneşti cu mult peste posibilităţile oamenilor. Toate aceste măsuri şi alte acţiuni au dus populaţia evreiască la o stare de disperare şi teamă pentru ziua ce va urma. *5)

În cursul existenţei statului naţional-legionar, legionarii au comis numeroase jafuri, tâlhării şi crime împotriva evreilor şi a unor eminente personalităţi ca Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Victor Iamandi şi alţii.

---

*) Vezi - Evreii din România între anii 1940-1944 vol.I - Legislaţia antievreiască - Ed. Hasefer,

Rebeliunea legionară, care a avut loc în zilele de 21-23 ianuarie 1941, a făcut numeroase victime atât în rândul militarilor cât şi în rândul populaţiei civile.

În Bucureşti, rebelii s-au dedat la acte de banditism (jafuri, devastări, incendieri, omoruri) împotriva locuitorilor români, dar mai cu seamă în cartierele evreieşti Dudeşti şi Văcăreşti, unde au avut loc adevărate pogromuri.

Bandele de legionari au strâns sute de evrei în numeroase centre de tortură, precum Prefectura de Poliţie, sedii legionare, secţii de poliţie, moara Străuleşti, pădurea Jilava etc.

Zeci de evrei au fost torturaţi şi masacraţi la abator, în pădurea Jilava şi chiar în locuinţele lor.

Cunoscutul scriitor Virgil Gheorghiu consemnează în „Memorii" (Ed. Gramar 1999, pag. 523-524) următoarele:

"*În imensa sală a abatorului unde boii sunt agăţaţi cu cârlige pentru a fi spintecaţi, erau suspendate acum cadavre de oameni goi. Era un spectacol oribil care întrecea în cruzime orice imaginaţie… Pe unele cadavre era însemnat cuvântul "CUŞER". Erau cadavre de evrei……*

Sufletul mi-e murdărit. Mi-e ruşine de mine însumi. Ruşine, pentru că sunt român, ca acei criminali din Garda de Fier."

Bilanţul tragic al rebeliunii legionare se soldează în Bucureşti cu 130 de evrei asasinaţi, 25 de temple şi sinagogi pângărite şi incendiate, 616 magazine şi 547 locuinţe evreieşti jefuite, devastate sau incendiate. *6)

Trebuie subliniat faptul că după înăbuşirea rebeliunii legionare, guvernul Antonescu (fără legionari) a continuat şi chiar a înăsprit măsurile şi teroarea împotriva populaţiei evreieşti din România.

Politica extremistă şi antisemită promovată de autorităţi este foarte bine reliefată în fraza memorabilă pe care generalul Antonescu a rostit-o la şedinţa Consiliului de Miniştri din 8 aprilie 1941: „*Aşa am crescut eu: cu ură împotriva turcilor, jidanilor şi ungurilor. Sentimentul acesta de ură împotriva duşmanilor*

Bucureşti, 1993, volum alcătuit de Lya Benjamin.

patriei trebuie împins până la ultima extremitate. Îmi iau eu această răspundere." *7*)

Situaţia evreilor devine din ce în ce mai grea.

În anumite localităţi din Moldova se introduce purtarea obligatorie a stelei galbene, evreii au dreptul să circule şi să se aprovizioneze numai între anumite ore, sunt luaţi prin rotaţie ostatici a căror viaţă este pusă în primejdie şi alte măsuri discriminatorii şi umilitoare.

Evreii mobilizaţi în detaşamente de muncă forţată au fost supuşi unui regim deosebit de sever şi inuman (hrană neîndestulătoare şi necorespunzătoare, muncă extenuantă, condiţii precare de cazare, loviri, torturări şi umiliri).

III. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE LA IZBUCNIREA RĂZBOIULUI CU UNIUNEA SOVIETICĂ ŞI PÂNĂ LA DEPORTĂRILE ÎN TRANSNISTRIA

(22 iunie 1941 – septembrie 1941)

La data de 22 iunie 1941 Germania nazistă dezlănţuie războiul împotriva Uniunii Sovietice, la care participă, la insistenţele lui Antonescu şi România.

În perioada premergătoare şi după declanşarea războiului, zeci de mii de evrei au fost evacuaţi din localităţile rurale şi din orăşelele mai mici şi concentraţi în oraşele reşedinţă de judeţ, iar unii au fost trimişi în lagărele de la Târgu Jiu şi Craiova.

După declanşarea războiului, trupele germane şi române au eliberat într-un timp relativ scurt Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa. Ulterior, prin pactul de la Tighina din 19 august 1941, România trece sub autoritatea sa teritoriul ucrainean dintre Nistru şi Bug, cunoscut sub numele de Transnistria.

În acest context, teritoriul aflat sub autoritatea românească, adică sub

---

*) Martiriul evreilor din România - pag. 73 - Editura Hasefer, Bucureşti, 1991.
**) Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniştri, Lya Benjamin, Editura Hasefer, 1996. Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 8 aprilie 1941 – A. S. B., Fond. P. C. M.

guvernarea antonesciană, se va întinde de la Arad şi până la Bug şi va cuprinde Transilvania de Sud, Vechiul Regat, Bucovina de Nord şi Sud, Basarabia şi Transnistria.

Numărul total al evreilor din teritoriile aflate sub autoritatea românească va ajunge astfel la 675.000, din care 540.000 de evrei români din fosta Românie Mare şi 135.000 de evrei localnici ucraineni din Transnistria. *8)

În acest număr nu s-au inclus evreii din Ardealul de Nord şi

Cadrilater. În schimb s-au inclus evreii localnici ucraineni preluaţi de autorităţile române, după trecerea Transnistriei sub autoritate românească.

De asemenea în acest număr nu au fost incluşi cea 100.000 de evrei români din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, cuprinzând:

– evreii care au fost deportaţi de autorităţile sovietice în Siberia

– evreii care s-au retras silit sau voluntar cu autorităţile sovietice

– evreii încorporaţi în armata sovietică

– evreii omorâţi în bombardamente sau ajunşi din urmă şi ucişi de trupele germane de curăţire a terenului

– [15] evreii basarabeni refugiaţi la Odessa care au murit în lungul asediu al acestui oraş etc.

Toate aceste categorii de evrei nu au fost preluate de autorităţile române după eliberarea acestor teritorii şi ca atare nu au intrat sub jurisdicţia guvernării antonesciene.

Cunoscutul cercetător Raul Hilberg susţine că numărul de evrei care au fost deportaţi sau evacuaţi de sovietici depăşea 100.000 de persoane*9). W. Filderman şi Sabin Manuilă susţin cifra de 100.000, în timp ce alţi cercetători apreciază o cifră apropiată.

În continuare se analizează şi se prezintă concluzii veridice asupra soartei celor 675.000 de evrei din teritoriile aflate sub autoritate românească, deci sub guvernare

---

Cabinet, dosar 474/1941, filele 60, 64, 65, 66, 74. (În continuare Lya Benjamin, Stenograme).
*) Vezi tabelul nr. 2 de la pag. 102.
*) Raul Hilberg - Exterminarea evreilor din Europa, vol. 1, pag. 676, Editura Hasefer, 1997.

antonesciană.

După izbucnirea războiului situaţia evreilor de sub autoritate antonesciană se înrăutăţeşte şi mai mult datorită aprobării şi aplicării unor noi legi antievreieşti. Guvernul stabileşte că pentru acoperirea cheltuielilor de război, evreii trebuie să plătească impozite suplimentare în natură şi bani, cu mult peste posibilităţi.

La data de 16 decembrie 1941 se desfiinţează Federaţia Uniunilor de Comunităţi Evreieşti din România şi se înlocuieşte cu Centrala Evreilor din România, care va avea rolul de a aplica întocmai legile rasiale stabilite de guvern.

În perioada de la declanşarea războiului cu Uniunea Sovietică şi până la începerea deportărilor în Transnistria, două evenimente majore au avut un efect deosebit asupra întregii obşti evreieşti din România: pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi şi asasinarea în masă a evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa.

1. Pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi

La numai o săptămână de la izbucnirea războiului, în perioada 29 iunie – 1 iulie 1941, a avut loc la Iaşi un pogrom organizat cu premeditare de către fasciştii români şi germani.

S-a pus la cale o diversiune, lansându-se zvonul că evreii ar fi tras în ostaşii români şi germani şi că ar fi transmis semnale luminoase avioanelor sovietice. Rapoartele întocmite chiar de poliţia oraşului Iaşi dovedeau netemeinicia acestor zvonuri şi calomnii, constatându-se clar că niciun singur militar român sau german nu a fost omorât sau rănit.

Iată ce se spune în memoriul înaintat la data de 2 iulie 1941, domnului general Ion Antonescu, de generalul de divizie Leoveanu Emanoil, directorul general al poliţiei:

„*Nu a existat niciun rănit sau mort la unităţile române asupra cărora s-a tras şi niciun semn de gloanţe pe zidurile caselor sau geamuri*.”

„… nici germanii nu au avut morţi sau răniţi, prin urmare atacul a fost un simulacru executat cu arme de salon (s-au găsit pe teren tuburi trase din această

categorie) şi cu sisteme de pocnitori care au imitat focul armelor automate."

„Socotesc că atacatorii au fost legionari şi borfaşi care urmăreau să producă panică pentru a devasta. Ei au putut să dispară în întuneric şi astfel nu au fost descoperiţi. Ei au organizat atacul în cartierul evreilor înstăriţi." *10)

Dar să vedem cum s-au derulat evenimentele.

Împuşcăturile, jafurile şi crimele împotriva evreilor au înce-put în mod izolat încă din zilele de 27 şi 28 iunie 1941.

În dimineaţa zilei de duminică, 29 iunie 1941, megafoanele autorităţilor locale îi chemau pe evrei să se prezinte la chestură pentru eliberarea unor adeverinţe. Unii dintre evrei s-au prezentat de bună voie, alţii au fost aduşi cu forţa.

La chestură, evreii, în număr de câteva mii, au fost jefuiţi, bătuţi şi schingiuiţi. **Apoi, a început să se tragă asupra mulţimii, înregistrându-se un mare număr de victime în curtea chesturii**. Cei care au reuşit să fugă au fost prinşi, bătuţi la sânge şi aduşi înapoi, împreună cu alţi evrei adunaţi din oraş. Astfel, cumplitul măcel a durat ore în şir.

De asemenea, în diferite cartiere şi pieţe publice ale oraşului Iaşi, au avut loc jafuri, schingiuiri şi omoruri împotriva evreilor.

Aceste acţiuni au fost efectuate de către militari români şi germani, la care s-au adăugat elemente declasate din rândul populaţiei locale.

În timpul nopţii şi în dimineaţa următoare, evreii care au supravieţuit măcelului din chestură au fost duşi, încolonaţi, la gară şi urcaţi în două „trenuri ale morţii".

Înghesuiţi câte 100 – 150 de oameni în vagoane de marfă, abia încăpând om lângă om, în picioare, chinuiţi de căldura sufocantă, de sete şi lipsă de aer, cea 5.000 de evrei au fost purtaţi cu aceste trenuri zile întregi, pe direcţiile Podu Iloaiei şi respectiv Călăraşi.

O foarte mare parte dintre cei îmbarcaţi în vagoane au sucombat în condiţii inimaginabile, mulţi dintre ei ajungând să-şi bea propria urină sau să-şi piardă minţile înainte de a trece în nefiinţă.

---

*) - M. Carp - Cartea Neagră - vol. III, pag. 119 – Editura Diogene, 1996.

În întreaga Europă, evreii au fost exterminaţi prin diverse metode: gazare, împuşcare, înfometare etc. **Dar îmbarcarea evreilor în vagoane ermetic închise, cu geamurile zăbrelite, cu scânduri bătute pe dinafară şi uciderea lor prin asfixiere şi deshidratare a fost folosită numai în România.**

În contrast cu criminalii de la Iaşi se află românca **Viorica Agarici,** care în gara Roman a reuşit să convingă paznicii să deschidă uşile vagoanelor şi să dea apă evreilor muribunzi şi însetaţi.

Aşa cum arată **dr. Alexandru Şafran**, Marele Rabin al Genevei, această femeie, ca şi mulţi alţi români salvatori, reprezintă „*sufletul românesc în acele vremuri de suferinţă a evreilor*".

Ca o ironie a soartei, printre supravieţuitorii trenului morţii de la Podu Iloaiei, se afla şi cetăţeanul Marcu Traian, român şi creştin aruncat din eroare în acest tren, de către criminali. După ce s-a stabilit identitatea acestuia pe baza actului de cununie cu nr. 47-1940, jandarmii l-au lăsat să se întoarcă acasă.

Printre supravieţuitorii trenului Iaşi-Podu Iloaiei se află şi **ing. Iancu Ţucherman**, domiciliat actualmente în Bucureşti. Iată cum descrie martorul cele întâmplate în vagonul în care a fost îmbarcat: *"Am fost înghesuiţi în vagoane de vite câte 100-150 de persoane într-un vagon. Pe mine m-au urcat într-un vagon în care erau 137 de persoane.*

În vagonul în care am nimerit, la fel ca şi în multe alte vagoane, pe jos se afla un strat de bălegar de grajd peste care era presărat praf de var nestins.

Văzând că micile obloane ale vagonului erau deschise spre interior, un lucrător al gării, costumat în uniformă specifică, cu un chipiu roşu, şi-a procurat o scară şi leaţuri şi a închis aceste mici ferestre pe dinafară, reducând în acest fel posibilitatea de a mai intra aer în vagon.

Trenul pornise. Bălegarul şi varul nestins au început să degaje multă căldură. Toţi cei închişi în vagon am început să ne scoatem îmbrăcămintea de pe noi, unii după un timp rămânând chiar goi. Atunci ne-am dat seama că ceva tragic se va

---

- Dinu C. Giurescu - Magazin istoric Nr. 11(368), noiembrie 1997, pag. 73.

întâmpla cu noi. Trenul îşi continua drumul făcând numeroase manevre şi opriri pe linii secundare. Eram în plină vară, căldura în vagon devenise de nesuportat. Fără aer şi apă, după prima jumătate de oră am avut şi prima victimă, situaţia devenind infernală.

De sete, mulţi au început să-şi bea propria urină, unii au înnebunit aruncându-se în neştire peste alţii, căutând de la un capăt la altul al vagonului în disperare şi delir un strop de apă sau o gură de aer. Nu-ţi mai dădeai seama cine era cadavru sau cine mai era în viaţă.

La orele 14, după 9 ore de chin, care mi s-au părut o veşnicie, trenul s-a oprit în gara Podu Iloaiei. Uşile vagoanelor s-au deschis. Din vagonul meu am coborât doar 8 supravieţuitori, restul de 129 au trecut în nefiinţă sufocaţi şi deshidrataţi."

De menţionat că trenul spre Călăraşi a ajuns la destinaţie după aproape 7 zile, făcând mult mai multe victime.

Supravieţuitorii trenurilor morţii au fost internaţi în lagărele de la Podu Iloaiei şi Călăraşi şi abia după aproape 6 luni au putut să revină acasă.

Numărul total al victimelor din pogromul de la Iaşi şi din trenurile morţii, aşa cum a stabilit ancheta judiciară, a fost de aproape 8.000 de suflete. *11)

2. Asasinările în masă ale evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa în primele luni de la izbucnirea războiului (22 iunie – septembrie 1941)

După izbucnirea războiului, armata română împreună cu armata germană au reuşit într-un timp relativ scurt să elibereze Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa.

Subunităţi ale armatei române împreună cu unii localnici incitaţi de noile autorităţi române instalate în zonă au declanşat un masacru generalizat, ucigând fără niciun fel de criteriu zeci de mii de bărbaţi, femei, copii şi bătrâni, pentru singura lor

---

*) Martiriul evreilor din România, pag. 7 - Editura Hasefer, 1991.

vină de a se fi născut evrei.

Cei mai mulţi au fost mânaţi ca vitele dintr-o localitate în alta, împuşcaţi, jefuiţi şi supuşi unor chinuri groaznice.

La Bălţi, o parte dintre evrei au fost puşi să-şi sape singuri gropile, apoi au fost culcaţi cu faţa la pământ şi fiecare primea câte un glonţ în ceafă. În comuna Tătărăşti, din sectorul Cetatea Albă, 451 evrei sunt executaţi din ordinul sit. Heinrich Frölich şi cu concursul cpt. De jandarmi Vetu Gh. Ioan, care şi-a însuşit toate obiectele de valoare ale evreilor. În noaptea de 4 spre 5 august 1941, dintr-un convoi de 300 de evrei din judeţul Storojineţ, 210 au fost împuşcaţi, convoiul fiind condus de caporalul Sofian Ignat. În ziua de 6 august, orele 18,00, jandarmii din Compania 23 Poliţie au împuşcat 200 de evrei şi i-au aruncat în Nistru. Astfel de cazuri, relatate în documente şi procese verbale, sunt foarte numeroase. *12)

21

În acele zile înfricoşătoare, pe drumurile Basarabiei mărşăluiau coloane de evrei pribegi. Peste tot imagini înspăimântătoare, cadavre de copii, femei şi bătrâni, case jefuite, sinagogi devastate.

O coloană de 300 de bărbaţi din Edineţ, avându-l în frunte pe rabinul Iehoşua Frenkel, flancată de soldaţi cu arme şi cravaşe se îndrepta spre Hotin. Ajunşi la destinaţie, rabinului i s-a dat foc la barbă, apoi a fost supus unor chinuri şi umilinţe inimaginabile, după care a murit, în aceeaşi zi, ca un martir.

Referitor la instigarea populaţiei la pogromuri împotriva evreilor redăm un extras din raportul găsit în arhivele Marelui Stat Major al Armatei întocmit de locotenent colonelul Al. Ionescu, şeful Biroului II:

„*Pentru executarea ordinului dumneavoastră telephonic primit în ziua de 8.07.1941, am onoarea a înainta alăturatul plan. Din ziua de 9 iulie am trecut la executare. Misiunea acestor echipe este de a crea în sate o atmosferă nefavorabilă elementelor iudaice, în aşa fel încât populaţia singură să caute a-i înlătura prin*

---

*) M. Carp – Cartea Neagră – Vol. 3 – pag.63-67 – Editura Diogene, 1996 (după raportul de anchetă nr. 2 al comisiei instituite conform ordinului mareşalului Ion Antonescu).

mijloace ce se vor găsi mai indicate şi adaptabile împrejurărilor. La sosirea trupelor române, atmosfera trebuie să fie deja creată şi chiar trecut la fapte." *13)

Astfel, la Banila pe Siret, primarul Muscaliuc a organizat şi condus bande de ucigaşi care au făcut numeroase crime în rândul evreilor. Preotul român Ştefanovici a refuzat să intre în biserică pentru a face slujbă. El le-a spus enoriaşilor: „*Mi-e ruşine să intru în biserică, când coreligionarii mei s-au dedat la crime. Ruşine*".

Bande de pogromişti români şi ucraineni au organizat crime şi jafuri în satul Milie de lângă Vijniţa, la Stăneştii de Jos din plasa Storojineţ, în orăşelele Sadagura, Siret, Seletin, la Lipscani şi Briceva şi în multe alte localităţi din Basarabia şi Bucovina. Mii de evrei au fost ucişi în mod sălbatic cu sapele, topoarele, tăiaţi cu ferăstraiele şi prin alte metode barbare.

"*La Herţa – după cum relatează martorul dr. Ing. Liviu Beris, domiciliat actualmente în Bucureşti – după intrarea trupelor române în dimineaţa zilei de 5 iulie 1941, cei cea 1.800 de evrei rămaşi în oraş sunt adunaţi cu brutalitate în patru sinagogi şi două beciuri. Locuinţele evreilor sunt supuse jafurilor şi tinere fete evreice sunt predate militarilor şi violate. Oraşul capătă un aspect jalnic, de jaf şi dezastru, cu mobile şi alte lucruri aruncate în stradă, cu uşile şi geamurile sparte.*

Administraţia nou numită întocmeşte liste de suspecţi, care sunt scoşi din locurile unde au fost adunaţi şi duşi în coloană spre execuţie.

În aceste coloane se găseau şi bătrâni, copii, femei cu prunci în braţe.

Un număr de cea 100 de evrei au fost duşi la moara Kislinger (lângă gârla oraşului), iar alţi 32 în grădina lui Chirulescu. Evreii au fost puşi să-şi sape singuri groapa şi apoi executaţi prin împuşcare. Toţi evreii din satele din jurul Herţei au fost asasinaţi".

În prima perioadă după izbucnirea războiului un număr mare de evrei din Basarabia au fost trecuţi de trupele române dincolo de Nistru. Trupele germane i-au întors însă pe aceşti evrei înapoi în Basarabia pentru că îngreunau mişcarea armatei germane în plină ofensivă. În acest du-te-vino, mii de evrei au fost împuşcaţi sau au

---

*) Arhiva Statului Major Român – Colecţia Armatei a IV – a (din 11 iulie 1941) – Copie în

pierit sleiţi de puteri.

De altfel, indicaţiile cu privire la atitudinea armatei faţă de populaţia evreiască din Basarabia şi Bucovina de Nord, date de către Mihai Antonescu, preşedinte ad-interim al guvernului, la şedinţa Consiliului de Miniştri din 8 iulie 1941 sunt de o claritate înfiorătoare:

„Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari… Să folosim acest moment istoric şi să curăţim pământul românesc…. Dacă este nevoie să trageţi cu mitraliera… Îmi iau răspunderea în mod formal şi spun că nu există lege… Două-trei săptămâni nu fac nicio lege pentru Basarabia şi Bucovina… Deci fără forme, cu libertate completă." *14)

După ce teroarea a scăzut în intensitate, evreii rămaşi în viaţă de pe tot cuprinsul Basarabiei, Bucovinei de Nord şi ţinutului Herţa au fost strânşi şi internaţi în lagăre de tranzit şi ghetouri.

Cele mai mari lagăre de tranzit au fost organizate la Secureni, Edineţ, Vertujeni şi Mărculeşti, iar cele mai mari ghetouri la Chişinău şi Cernăuţi.

În aceste lagăre şi ghetouri numeroşi evrei au decedat, ca urmare a mizeriei, bolilor şi foametei, iar mii de evrei au fost duşi în diverse şantiere de muncă şi apoi împuşcaţi.

După cum arată un calcul statistic făcut de cunoscutul istoric Dinu C. Giurescu în perioada de la începutul războiului şi până la data de 1 septembrie 1941, în această zonă au dispărut 49.419 evrei. *15)

Din balanţa întocmită de autor rezultă că numărul celor dispăruţi în această perioadă a fost de cea 55.000 de evrei. *16*)

La începutul lunii septembrie 1941, guvernul Antonescu ia hotărârea deportării dincolo de Nistru a evreilor rămaşi în viaţă din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, precum şi a acelora din Bucovina de Sud şi judeţul Dorohoi.

USHMM, RG 25003, Rall 7810144.
*) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 8 iulie 1941 - A. S. B., Fond P. C. M. Cabinet, dosar 475/1941, filele 103-128 – Lya Benjamin - Stenograme.
*) Magazin istoric - Nr. 11 (368) noiembrie 1997, pag. 75.
**)Vezi tabelul nr. 3 de la pag. 103.

Spre deosebire de deportarea haotică din iulie 1941, deportările care au avut loc în toamna anului 1941, începând cu luna septembrie, au fost făcute sistematic pe centre de deportare (lagăre de tranzit şi ghetouri), itinerare, puncte de trecere a Nistrului şi au cuprins aproape toată populaţia evreiască din teritoriile de nord-est ale României.

IV. DEPORTAREA EVREILOR DIN ROMÂNIA ÎN TRANSNISTRIA

Pentru guvernul antonescian, deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi a avut ca scop unic **purificarea etnică prin expulzarea forţată a elementului evreiesc din aceste teritorii.**

La şedinţa Consiliului de Miniştri din 8 iulie 1941*17), Mihai Antonescu a declarat printre altele:

"……eu sunt pentru migraţiunea forţată a întregului element evreiesc din Basarabia şi Bucovina, care trebuie zvârlit peste graniţă.

……Nu ştiu peste câte veacuri neamul românesc se va mai întâlni cu libertatea de acţiune totală, cu posibilitatea de purificare etnică şi revizuirea naţională…"

Deportarea în masă a evreilor din Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi a avut loc în perioada septembrie – noiembrie 1941. În anul 1942 au mai fost deportaţi cea. 4.000 de evrei din ghetoul Cernăuţi, un nou lot de 450 de evrei din Dorohoi, precum şi câteva mii din Vechiul Regat.

1. Deportarea evreilor din Basarabia,

Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa

În baza ordinului primit de la serviciul Marelui Pretor, Inspectoratul de Jandarmi Basarabia a elaborat instrucţiunile de deportare a evreilor din Basarabia.

---

*) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 8 iulie 1941 - A. S. B., Fond P. C. M. Cabinet, dosar

Conform acestor instrucţiuni, aprobate de Marele Pretor, „*evacuarea celor 22.150 de evrei din lagărul Vertujeni-Soroca va începe în ziua de 12 septembrie 1941, ora 8 precis, pentru a fi trecuţi peste Nistru în Ucraina*”.

Deportarea s-a făcut pe două itinerarii de mers: unul spre nord prin Cremenea, Gura Camenca, Soroca, Cosăuţi şi al doilea prin Temeleuţi, Văscăuţi, Cuşmirca, Mateuţi, Rezina.

La începutul lunii octombrie, deportarea a continuat cu evreii din lagărele Edineţ şi Secureni. Din aceste lagăre, o parte din convoaie au trecut Nistrul şi pe la Atachi.

Lagărul de la Mărculeşti a fost transformat într-un lagăr de adunare a unora dintre convoaiele venite din Bucovina şi din alte lagăre, destinate să treacă Nistrul pe la Rezina.

Trebuie menţionat că deplasarea evreilor deportaţi din această zonă s-a făcut pe jos, în condiţii de ploaie, frig şi uneori zăpadă. Mulţi erau îmbrăcaţi în haine de vară şi fără nicio posibilitate de aprovizionare, la un drum de cel puţin 6-8 zile.

Pe drum evreii au fost jefuiţi, bătuţi, mânaţi ca vitele şi cei care nu se puteau ţine în coloană, împuşcaţi.

În raportul de anchetă nr. 2 al Comisiunii instituite conform ordinului mareşalului Ion Antonescu, se arată textual că locotenentul Roşca Augustin, însărcinat cu evacuarea evreilor, a raportat „*că, din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ţine în convoaie, fie din neputinţă, fie din boală, să fie executaţi*”. În acest scop să facă din 10 în 10 km câte o groapă pentru cea. 100 de persoane, unde vor fi adunaţi şi împuşcaţi cei rămaşi în urma coloanelor. Locotenentul Roşca A. A declarat în faţa comisiunii că a executat întocmai dispoziţiunile date, care au avut ca rezultat împuşcarea a circa 500 de evrei, dintre cei evacuaţi pe traseul Secureni – Cosăuţi. *18)

Pe parcursul deplasării deportaţilor au avut loc scene incredibile. Unii jandarmi au vândut ţăranilor cadavre ale celor împuşcaţi pentru hainele cu care erau îmbrăcaţi.

475/1941, filele 103-128 – Lya Benjamin - Stenograme.

Aceştia după ce le despuiau de îmbrăcăminte, aruncau leşurile la marginea drumurilor. Regiunea oferea o privelişte aidoma de infern.

Dr. Ing. Liviu Beris, ne descrie în calitate de martor, modul cum a avut loc deportarea evreilor din lagărul de tranzit Edineţ, în Transnistria.

"În toamnă, am mers mai departe, am fost duşi spre Nistru. Atunci au început ploile, noroiul făcea ca abia să-ţi poţi face pasul. Unii rămâneau în urmă şi cei care rămâneau mult în urmă erau împuşcaţi. Ochii aceştia cu care vă privesc acum au văzut cum acei oameni erau împuşcaţi.

Cel mai îngrozitor a fost atunci când am văzut un bătrân care, oprindu-se pentru o necesitate fiziologică, după ce a fost împuşcat, a fost imediat dezbrăcat de nişte ţărani de pe marginea drumului. Este o scenă care, din păcate, s-a repetat şi care deseori nu mă lasă să dorm.

Ajunşi în comuna Corbu, nu departe de malul Nistrului, am fost duşi pe un deal pentru a înnopta, aşa uzi, bătuţi, obosiţi cum eram, într-o mizerie crâncenă. Noaptea s-a lăsat îngheţul, ne gândeam cu toţii că nu trebuie să dormim pentru că vom muri din cauza îngheţului. N-am adormit, dar spre dimineaţă, când s-a dat ordinul de plecare, şi acum am în faţa ochilor bocancii jandarmilor care loveau pe cei care nu se mai puteau ridica, revăd ochii îngroziţi ai celor care trebuiau să plece şi paturile de armă care loveau. Au rămas pe acel deal, inerţi şi trecuţi în lumea umbrelor, foarte mulţi, nu vă pot spune numele lor, dar au fost mulţi."

În cursul lunii octombrie a avut loc şi deportarea evreilor din marile ghetouri de la Cernăuţi şi Chişinău.

La Cernăuţi numărul evreilor era de cea 50.000.

Datorită eforturilor depuse de **Traian Popovici**, primarul oraşului şi ale altor colaboratori, pe data de 15 octombrie s-a obţinut de la mareşalul Antonescu aprobarea ca 20.000 de evrei, necesari activităţii economice a oraşului, să fie exceptaţi de la deportare.

Iată cum descrie fostul primar deportarea restului de peste 30.000 de evrei,

---

*) M. Carp – Cartea Neagră – Vol. 3 – pag. 68 – Editura Diogene, 1996.

care erau obligaţi să ia drumul pribegiei:

"*Scene sfâşietoare se petreceau pe rampa de îmbarcare şi la plecarea trenurilor. Despărţirea de membrii aceleiaşi familii, plecând copiii şi rămânând părinţii sau invers, despărţirea de fraţi şi surori, ba chiar dintre soţi, umpleau de vaiet văzduhul şi mişcau şi inimile cele mai împietrite.*

Era despărţirea pentru totdeauna, plecarea unora la suferinţă şi moarte, rămânerea celorlalţi în sclavie şi durere.

Deposedarea deportaţilor la punctele de adunare pe Nistru de tot ce mai aveau asupra lor, ridicarea şi distrugerea documentelor pentru ca să li se piardă urma, pornirea lor în bacuri peste Nistru, marşurile pe jos, pe vânt, pe ploaie, zloată şi noroi, desculţi şi nemâncaţi, sunt pagini de tragedie dantescă şi sălbăticie apocaliptică. La un singur transport, din 60 copii sugari a supravieţuit unul singur. Obosiţi, poticniţii erau abandonaţi în stare muribundă pe marginea drumurilor, lăsaţi destinului lor, pradă vulturilor şi câinilor". *19)

La Chişinău soarta evreilor a fost de asemenea crâncenă.

La recensământul din anul 1930, oraşul număra 41.405 evrei reprezentând 36% din populaţia totală. După unii autori, în preajma războiului, evreii din Chişinău ajunseseră la peste 50.000 de locuitori.

După izbucnirea războiului, oraşul a fost bombardat de avioane germane, printre victime numărându-se şi mulţi evrei.

Din cauza bombardamentelor şi a haosului care s-a creat, un număr mare de evrei au fugit în căruţe sau pe jos, în direcţia Nistrului.

O mare parte din aceştia au fost ucişi în bombardamente pe linia frontului sau ajunşi din urmă de trupele germano-române şi împuşcaţi de unităţile speciale de curăţire a terenului.

Armata română a intrat în Chişinău la data de 16 iulie 1941. Evreii rămaşi în oraş au fost supuşi jafului, iar o parte dintre ei asasinaţi.

După ce situaţia a început să se liniştească, unii evrei fugiţi au revenit la

---

*) Cartea Neagră de M. Carp - vol. III, pag. 164, Editura Diogene, 1996 (din spovedania fostului

Chişinău, numărul total al evreilor din oraş depăşind cifra de 11.000

La 24 iulie 1941, din ordinul guvernatorului Voiculescu s-a înfiinţat ghetoul oraşului Chişinău.

Timp de peste două luni până la deportare, evreii din ghetoul Chişinău au fost supuşi terorii, asasinatului şi jafului.

Sute de bărbaţi şi femei au fost trimişi pe diverse şantiere de lucru (Visterniceni, Ghidighici etc), unde după terminarea muncii, cei mai mulţi au fost împuşcaţi de militari români şi nemţi.

În ghetou, din cauza condiţiilor mizere de trai, numeroşi evrei au murit de inaniţie şi boli.

Deşi în ghetou au fost aduşi evrei din unele localităţi limitrofe, populaţia a scăzut din cauza numărului mare de victime.

Deportarea evreilor din ghetoul Chişinău a început la 8 octombrie 1941, majoritatea coloanelor trecând Nistrul pe la Rezina.

După o întrerupere de câteva zile, deportarea s-a reluat la 14 octombrie şi s-a încheiat la 30 octombrie 1941.

În total din ghetoul Chişinău au fost deportaţi circa 10.000 de evrei, mulţi dintre aceştia găsindu-şi sfârşitul înainte de a trece Nistrul.

La 14 noiembrie 1941, colonelul Dumitrescu a trimis guvernatorului Basarabiei, două liste de evrei cu 44 şi respectiv 16 persoane ca să fie exceptate de la deportare. Era vorba de nişte foşti membri ai Parlamentului local care în 1918 proclamase Unirea cu România, de invalizi şi foşti luptători în primul război mondial, precum şi de evrei şi evreice căsătoriţi cu creştini.

Cererea a fost respinsă, cu menţiunea că în Basarabia problema evreiască este rezolvată prin deportarea tuturor evreilor.

Au rămas nedeportaţi cea. 16.794 de evrei din Cernăuţi, 60 din Storojineţ şi 227 din Basarabia. *20)

În luna iunie 1942 au mai fost deportaţi cea. 4.000 de evrei din Cernăuţi.

---

primar al municipiului Cernăuţi, dr. Traian Popovici).

În total din Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa au fost deportaţi în Transnistria cea. 113.000 de evrei. *21)

2. Deportarea evreilor din Bucovina de Sud

În timp ce deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa se afla în plină desfăşurare, autorităţile antonesciene iau hotărârea ca începând cu data de 9 octombrie 1941 să purceadă şi la deportarea evreilor din Bucovina de Sud (fostele judeţe Suceava, Câmpulung şi Rădăuţi).

Trebuie menţionat faptul că populaţia din aceste judeţe nu a fost niciodată sub ocupaţie rusă sau sovietică.

Deportarea a început la Suceava şi după cum se arată în dispoziţiile primăriei oraşului, populaţia evreiască din comunele Iţcani şi Burdujeni precum şi cea din oraşul Suceava (din primul lot) „*se vor găsi la rampa militară a gării Burdujeni în ziua de 9 octombrie 1941, orele 16. Fiecare locuitor evreu poate lua cu el haine groase, îmbrăcăminte şi încălţăminte precum şi hrană pe cât mai multe zile, în total nu mai mult decât fiecare poate duce cu sine*."

În ordonanţă se mai arată că fiecare cap de familie va întocmi înainte de plecare un inventar cu bunurile ce lasă în oraşul Suceava.

Cheia locuinţei şi inventarul se închid într-un plic care se va preda în gara Burdujeni unei comisii.

După cum arată dr. Meier Teich preşedintele comunităţii evreilor din Suceava, deportaţii au fost băgaţi în vagoane de vite necurăţate, înghesuiţi peste măsură.

Din ordinul colonelului Zamfirescu au sosit în gară şi bătrânii şi bolnavii netransportabili, înveliţi în cearşafuri, fără niciun bagaj.

Medicul primar dr. Bona a dat afară din spital toţi bolnavii evrei, chiar şi pe cei în stare gravă. De exemplu, Isac Mayer, căruia i s-a amputat un picior a murit după o oră de la plecarea trenului sau dr. Bernard Wagner (coleg cu dr. Bona) în vârstă de 70

---

*) Conform recensământului locuitorilor având sânge evreiesc din mai 1942.

de ani, grav bolnav, a murit la sosirea la Moghilev.

Pe data de 10 octombrie pleacă al doilea convoi din Suceava şi Gura Humorului şi deportarea continuă până la 13 octombrie, când ultimele trenuri cu deportaţi din judeţele Rădăuţi şi Câmpulung iau drumul Transnistriei.

După mai multe zile de mers, fiecare tren cu deportaţi a ajuns în localitatea Atachi, pe malul Nistrului, unde domneau haosul şi disperarea.

Aici mulţi evrei au fost jefuiţi de bunurile pe care le aveau asupra lor, de către cei însărcinaţi să asigure trecerea Nistrului.

Martorul **ing. Friedrich Antschel**, în prezent domiciliat în Bucureşti, descrie deportarea sa şi a familiei sale din Suceava:

"*Pe data de 9 octombrie 1941, prin baterea tobelor, s-a înştiinţat populaţia evreiască din Suceava, ordinul de evacuare şi deportare.*

Am fost deportat împreună cu familia – tata, mama şi sora – pe data de 11 octombrie 1941, respectiv cu transportul al treilea. Am fost băgaţi în vagoane de vite murdare, înghesuiţi la maximum.

Printre deportaţi a fost adus şi Isac Tenenhaus, care avea febră tifoidă şi a murit imediat ce a ajuns la Moghilev.

Am sosit la Atachi pe data de 13 octombrie, unde erau mii de oameni lipsiţi de hrană şi adăpost. În aceeaşi zi a trecut şi un convoi venit din Edineţ (Basarabia), oameni desculţi, înfometaţi şi bătuţi. După o percheziţie minuţioasă făcută de jandarmi, bunurile de valoare au fost jefuite iar grupul nostru bine escortat şi păzit a fost transportat peste Nistru cu nişte plute."

Pentru a prezenta cât mai complet situaţia de la Atachi, redăm mai jos un extras din scrisoarea domnului Isidor Pressmer, preşedintele comunităţii evreieşti din Rădăuţi, scrisă pe data de 22 octombrie 1941 şi adresată dr. W. Filderman, preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreieşti din România:

"*Sunteţi desigur informaţi că… am fost toţi evacuaţi şi aduşi aici pentru a fi trecuţi de Nistru şi trimişi undeva în Ucraina, fără destinaţie şi fără ţintă.*

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 104.

Cea mai mare parte care pleacă peste Nistru rămâne fără adăpost, sub cerul liber, în ploaie, în noroi şi frig. O mică parte se află încă aici la Atachi. Aici au murit deja sute de persoane şi mulţi sunt muribunzi iar alţii s-au sinucis.

Un singur lucru este cert. Dacă nu vom fi salvaţi imediat, nu va supravieţui niciunul dintre toţi aceşti nenorociţi. După părerile noastre ar fi vorba deocamdată de circa 25.000 de suflete care se află în prezent, o parte pe drumuri spre Ucraina, o parte la Moghilev şi o parte încă aici la Atachi".

Din datele statistice existente rezultă că din Bucovina de Sud au fost deportaţi cea. 23.800 de evrei. Au rămas doar 179, consideraţi indispensabili pentru economia regiunii. *22)

3. Deportarea evreilor din judeţul Dorohoi

Pe data de 5 noiembrie 1941, autorităţile informează populaţia evreiască din oraşul Dorohoi că urmează a fi evacuată în Transnistria.

În oraşul Dorohoi, se găseau şi toţi evreii evacuaţi din celelalte localităţi ale judeţului (Darabani, Mihăileni, Rădăuţi-Prut etc.). În total, populaţia evreiască număra înainte de evacuare cea. 12.000 de persoane.

Deportarea a început la 7 noiembrie 1941 şi s-a desfăşurat în aceleaşi condiţii ca şi în Bucovina de Sud.

Primii deportaţi au fost evreii din Darabani. Aceştia, fiind evacuaţi din orăşelul lor încă din iunie, erau îmbrăcaţi sumar, în haine de vară, fără prea mult bagaj.

La 8 noiembrie au fost evacuaţi în aceleaşi condiţii şi evreii din Săveni şi Mihăileni.

Deportarea evreilor din oraşul Dorohoi a avut loc în zilele de 12 şi 13 noiembrie 1941.

Judeţul Dorohoi făcea parte din Vechiul Regat, dar potrivit unei împărţiri administrative arbitrare, judeţul a fost trecut la guvernământul Bucovinei, de unde şi

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 104.

nenorocirile care s-au abătut asupra evreilor din acest judeţ.

Dintre evreii deportaţi din judeţul Dorohoi, au făcut parte mulţi veterani de război, invalizi, orfani şi văduve de război. De asemenea au fost evacuate şi soţiile şi copiii ai căror soţ şi tată erau concentraţi la muncă forţată în diverse localităţi din ţară.

Datorită intervenţiilor făcute de conducerea Comunităţii evreilor din Bucureşti şi personal de doctor W. Filderman, guvernul transmite un ordin de sistare a deportării.

După cum au declarat mai mulţi funcţionari publici, acest ordin a fost ascuns de notabilităţile jud. Dorohoi şi a fost înregistrat şi pus în aplicare după plecarea trenului cu deportaţii din ziua respectivă, adică abia începând cu data de 14 noiembrie 1941.

Printre personalităţile antisemite ale judeţului Dorohoi care au făcut demersuri la Bucureşti şi au insistat pentru deportarea evreilor se numără şi colonelul Barcan, prefectul judeţului, ing. Jean Pascu, primarul oraşului, farmacistul Gheorghe Timuş, preşedintele comisiei de triere, dr. Felix Nădejde, medicul şef al judeţului, avocatul Adam şi alţii.

La gară, înainte de îmbarcare, evreii deportaţi au fost percheziţionaţi şi li s-au luat o parte din bunurile pe care le aveau asupra lor.

Vagoanele au fost închise cu lacăte şi păzite de jandarmi pe tot timpul parcursului. Necesităţile, deportaţii şi le făceau în vagoane.

Pe drum unii bătrâni au îngheţat de frig şi au murit, astfel că la celelalte transporturi s-au luat târnăcoape şi cazmale pentru îngroparea morţilor.

În gară la Cernăuţi, un tânăr evreu care a forţat uşa vagonului şi a încercat să coboare pentru a bea apă a fost împuşcat de jandarmi.

Sosiţi la Atachi pe Nistru, evreii au fost coborâţi din tren şi li s-a permis să ia cu ei numai lucrurile pe care le puteau duce în mână. Toate celelalte bunuri rămase în trenuri au fost jefuite.

Nistrul l-au traversat cu bacul, podul fiind distrus de război.

Dincolo de Nistru era oraşul Moghilev. Unii au rămas în oraşul Moghilev, dar

cei mai mulţi au fost duşi încolonaţi pe jos spre diverse localităţi ale Transnistriei.

Bărbaţii evrei din diverse detaşamente de muncă obligatorie, reîntorşi la Dorohoi în cursul lunii decembrie 1941, au găsit casele goale, în mare parte jefuite, iar soţiile şi copiii lor deportaţi în Transnistria.

Ei au solicitat, printr-un memoriu adresat mareşalului Ion Antonescu şi guvernului, să li se readucă familiile în Dorohoi.

Rezoluţia pusă pe memoriu reflectă politica de purificare etnică dusă de autorităţile române:" Evreii să plece după familiile evacuate", cu alte cuvinte, să fie deportaţi în Transnistria.

Centrala Evreilor din România a întocmit un dosar cu numele şi prenumele celor aflaţi la muncă obligatorie în diferite detaşamente de muncă, ale căror familii au fost deportate în Transnistria.

Acest dosar cuprinde 818 capi de familie, care au fost în perioada deportării familiilor lor la Şantierul de îndiguiri Brăila, Terasament Pod Lipcani, detaşamentele Zvorişţea, Craiova, Bucureşti, Serpeniţa, Batalionul 7 drumuri Edinţa şi Atelier confecţii Iaşi.

În anul următor, la 14 iunie 1942, a fost deportat un nou lot de 450 de evrei din oraşul Dorohoi, dintre care majoritatea au constituit-o bărbaţii evrei din detaşamente, ale căror familii au fost deportate în noiembrie 1941. Soarta acestor ultimi deportaţi a fost deosebit de tragică.

Trenul cu aceşti deportaţi ajunge la Serebria lângă Moghilev în ziua de 20 iunie 1942, însă nu li se permite să coboare din tren. În schimb se dă aprobarea ca familiile acestora din Moghilev să plece împreună cu ei mai departe spre Bug, convoiul mărindu-se astfel la 950 de oameni.

Convoiul ajunge la 3 iulie 1942, la Oleaniţa jud. Tulcin, de unde sunt trimişi la cariera de piatră Ladijin pe malul Bugului.

În august 1942, colonelul Loghin, prefectul judeţului Tulcin, trimite peste Bug, la cererea organizaţiei germane Todt, 3.000 de evrei printre care se aflau şi evreii dorohoieni. Ei sunt internaţi în lagărul Tarasivka, puşi la diverse munci istovitoare şi ucişi treptat de criminali.

Pe data de 10 decembrie 1943, ultimii supravieţuitori din acest grup au fost împuşcaţi de nemţi şi aruncaţi într-o groapă comună. Doar circa 50 de evrei dorohoieni, care au reuşit să fugă din lagăr, au supravieţuit, din cei 450 deportaţi în iunie 1942.

În total, din judeţul Dorohoi (fără ţinutul Herţa) au fost deportaţi în Transnistria circa 10.000 de evrei. *23)

De subliniat că, în perioada deportărilor din toamna anului 1941, conform notei secrete nr. 8597 din 5 octombrie 1941, transmisă de şeful Cabinetului Militar, guvernatorilor Bucovinei şi Basarabiei, toţi evreii care urmau să fie deportaţi erau obligaţi să depună la Banca Naţională valuta, moneda de aur, bijuteriile şi metalele preţioase, precum şi banii în numerar în lei.

Ei au primit în schimb, la un curs total nefavorabil, mărci germane de ocupaţie (Kassenscheine), monedă fără nicio acoperire şi, în general, refuzată de localnicii din Transnistria.

4. Deportarea în anul 1942 a unor categorii de evrei din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud

În anul 1942, guvernul Antonescu ia hotărârea ca evreii suspectaţi cu vederi de stânga să fie deportaţi în Transnistria.

Ca urmare au fost deportaţi 407 evrei internaţi în lagărul de la Tg. Jiu, 85 aflaţi în penitenciare şi 554 aflaţi în libertate, dar bănuiţi că ar fi simpatizanţi sau ar avea legături cu partidele şi organizaţiile de stânga. De asemenea, sunt deportaţi şi 578 de evrei, care, în anul 1940, au cerut repatrierea în Basarabia. Pe data de 22 septembrie 1942, aceştia din urmă ajung la Mostovoi, jud. Berezovka. Aici, majoritatea au fost predaţi şi împuşcaţi de trupele SS din localitate. Numai 16 deportaţi au scăpat şi s-au reîntors la sfârşitul anului 1943 în România.

În aceeaşi perioadă, sunt deportaţi în mai multe convoaie sute de evrei pe

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 104.

motiv că au lipsit nemotivat de la munca obligatorie, la care se adaugă şi deportarea altor evrei condamnaţi pentru diferite delicte.

Tot din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud, au fost aduşi în Transnistria cea.1.500 de evrei la muncă forţată, în cunoscutul Batalion 120 Balta, care a funcţionat aproape doi ani.

În total, din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud, au fost deportaţi în Transnistria cea. 4.000 de evrei. *24) Deportarea evreilor din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud s-a sistat datorită intervenţiei hotărâte a reginei mamă Elena.

Astfel, după cum relatează SS Hauptsturmführer Richter medicul Victor Gomoiu, după ce se convinge personal, la faţa locului, asupra modului cum sunt deportaţi evreii din Bucureşti în Transnistria, se prezintă la regina mamă Elena şi-i relatează ceea ce a constatat în legătură cu această problemă.

Regina mamă Elena îi comunică regelui Mihai că este o ruşine ce se întâmplă cu oamenii în această ţară şi că ea nu mai poate suporta în continuare şi-i cere să intervină.

Regele i-a telefonat numaidecât primului ministru ad-interim Mihai Antonescu şi în consecinţă acesta convoacă o şedinţă a Consiliului de Miniştri.

Un rol însemnat l-a avut şi mitropolitul N. Bălan al Sibiului, care în prezenţa rabinului şef Al. Şafran, i-a telefonat lui Mihai Antonescu şi l-a rugat să oprească deportările în Trans-nistria.

Rolul acestui mare slujitor al bisericii şi dreptăţii a fost şi mai important când a intervenit direct la mareşalul Antonescu pentru a nu se deporta evreii din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud în lagărele germane din Polonia.

La 15 octombrie 1942, se comunică hotărârea Consiliului de Miniştri de a nu se mai face niciun fel de deportare de evrei, până nu se va crea o instituţie pentru organizarea acestei acţiuni. Ulterior au mai avut loc deportări în Transnistria, însă acestea au fost sporadice şi nesemnificative ca număr.

---

*) Vezi tabelul nr. 6 de la pag. 105.

5. Numărul total al evreilor din România deportaţi în Transnistria

În Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, numărul total al evreilor, înainte de deportare, rezultat din inventarierea efectuată de autorităţile române la sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie 1941, (deci după masacrele comise imediat după eliberarea acestor teritorii), a fost de 126.434 de suflete. Dacă la această cifră, adăugăm cea. 24.000 de evrei existenţi în Bucovina de Sud şi cea. 12.000 din judeţul Dorohoi (fără Herţa), rezultă că înainte de începerea deportărilor masive din toamna anului 1941, numărul total al evreilor era de 162.434 de suflete.

Potrivit recensământului locuitorilor având sânge evereiesc din mai 1942, în această zonă au rămas nedeportaţi un număr de 19.576 de evrei (227 din Basarabia, 16.854 din Bucovina de Nord, 179 din Bucovina de Sud şi 2.316 din judeţul Dorohoi).

Rezultă că în toamna anului 1941, numărul total al evreilor deportaţi în Transnistria a fost de 142.858 de persoane.

La aceştia, trebuie adăugaţi **evreii deportaţi în anul 1942**, respectiv 4.000 din Cernăuţi (deportaţi în perioada 7-28 iunie 1942), 450 din judeţul Dorohoi (deportaţi la 14 iunie 1942) şi 3.968 din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud.

Prin urmare, numărul total al evreilor deportaţi în Transnistria a fost de 151.276 de persoane. *25)

În acest număr se includ şi cei care au fost împuşcaţi sau au murit pe drum.

În legătură cu numărul evreilor deportaţi în Transnistria circulă mai multe date.

Conform unui referat întocmit la Ministerul de Interne în anul 1943, numărul total al deportaţilor în Transnistria ar fi fost de 110.033 de suflete. Această cifră, aşa cum arată şi cercetătorul M.Carp, este incompletă, necuprinzând toţi evreii deportaţi în toamna anului 1941 şi în anul 1942.

Pe de altă parte, într-un articol publicat în ziarul „Bukarester Tagsblatt” (nr.4700 din august 1942) se arată că au fost deportaţi în Transnistria 185.000 de

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 104.

evrei, cifră preluată şi de unii cercetători evrei.

Consider că această cifră este supradimensionată, ea fiind doar aprecierea subiectivă a unui ziarist şi necorelată cu numărul evreilor existenţi înainte de deportare în zona de unde au avut loc evacuările masive de evrei.

Se poate considera deci că cifra reală, având un suport statistic, este de cea. 150.000 de evrei deportaţi din România în Transnistria.

V. TRANSNISTRIA – LOC DE SUFERINŢĂ ŞI MOARTE

În ziua de 19 august 1941, la Tighina se încheie un pact între Germania şi România prin care teritoriul dintre Nistru şi Bug trece sub autoritate românească. Ca urmare, la data de 17 octombrie 1941, guvernul român proclamă oficial provincia „Transnistria", cu capitala la Odessa.

Acest teritoriu, ale cărui hotare fuseseră trasate, începând de la Nikolaev la Marea Neagră, de-a lungul Bugului, trecând prin Voznesensk, Konstantinovka, Govoron şi Bar, până la Moghilev la Nistru, avea o suprafaţă de 41,4 mii kilometri pătraţi (aproape cât Oltenia şi Banatul la un loc) şi o populaţie de 2,2 milioane de locuitori, în majoritate ucraineni şi ruşi. *26)

De menţionat că, în Transnistria, înainte de război locuiau peste 200.000 de români şi circa 300.000 de evrei. (Transnistria din anul 1941 nu trebuie confundată cu Transnistria actuală, parte componentă a Republicii Moldova, care cuprinde o fâşie îngustă de teren de-a lungul Nistrului, de la Tiraspol la Râbniţa).

Din punct de vedere administrativ Transnistria cuprindea 13 judeţe:

În nord, judeţele: Moghilev, Tulcin, Iugastru.

În centru, judeţele: Balta, Golta, Ananiev, Dubăsari, Râbniţa.

În sud, judeţele: Berezovka, Tiraspol, Ovidiopol, Oceakov şi Odessa.

În vederea purificării etnice a României, guvernul antonescian hotărăşte ca

---

*) Schechtman Iosif - Transnistria - Revista Cultului Mozaic, nr. 766-sept. 1993.

provincia Transnistria să fie locul de deportare a evreilor români.

Pe baza unui program deliberat şi bine pus la punct, această regiune a fost transformată într-un lagăr imens destinat exterminării a zeci de mii de evrei.

Guvernator al regiunii Transnistria a fost numit prof. Gh. Alexianu, care a aplicat întocmai această politică.

Evreii deportaţi din România au fost aşezaţi în grupuri mai compacte în judeţele Moghilev, Balta, Tulcin şi Golta, fiind obligaţi să locuiască în ghetouri, colonii de muncă şi lagăre.

Cele mai mari ghetouri s-au constituit în localităţile Moghilev, Lucineţ, Copaigorod, Murafa, Şargorod, Djurin din judeţul Moghilev, Obodovca şi Berşad din judeţul Balta, Nesterovka din judeţul Tulcin şi altele.

Autorităţile nu au asigurat nici cele mai elementare condiţii de supravieţuire. Majoritatea deportaţilor sufereau de foame, frig şi boli, fiind înghesuiţi alături de evreii localnici, în locuinţe care nu puteau adăposti pe toţi deportaţii. În unele încăperi mici locuiau câte 8-10 persoane. Alţii locuiau prin sinagogi, diverse magazii, barăci, cocini de porci şi alte locuri improvizate.

Ca să-şi procure ceva alimente, majoritatea au vândut ucrainenilor ultimele lucruri de care mai dispuneau. Foarte mulţi au devenit cerşetori, iar alţii se hrăneau cu coji de cartofi şi alte resturi menajere.

Iarna anului 1941-1942 a fost deosebit de grea. Temperaturile foarte scăzute, condiţiile inumane de locuit, foametea şi bolile au făcut mii şi mii de victime, în primul rând printre copii şi bătrâni. Morţii erau strânşi şi aruncaţi în gropi comune, fără ca urmaşii să le cunoască vreodată mormântul.

Din cauza mizeriei care domnea în ghetouri, s-a declanşat o epidemie de tifos exantematic care a făcut ravagii. În acţiunea de combatere a epidemiei au murit la datorie şi mulţi medici evrei.

Multe familii au dispărut în întregime. Majoritatea familiilor au plătit un greu tribut de sânge.

Ruth Glasberg locuieşte în prezent în Statele Unite ale Americii, oraşul Miami din Florida.

În luna noiembrie 1941, la vârsta de 11 ani, împreună cu părinţii şi un frate mai mare a fost deportată de autorităţile române din oraşul Cernăuţi în Transnistria.

După ce au fost duşi cu trenul în vagoane pentru vite până în lagărul de tranzit Mărculeşti din Basarabia, a urmat un chinuitor drum pe jos în coloană timp de aproape două săptămâni, în condiţiile unei ierni timpurii, până în **ghetoul Berşad**, din judeţul Balta, aproape de râul Bug.

Pe drum, foarte mulţi oameni bolnavi sau epuizaţi, care nu se puteau ţine de coloană, au fost împuşcaţi de jandarmii care-i însoţeau.

Redăm, în rezumat, modul în care această martoră supravieţuitoare descrie o parte din suferinţele pe care le-a îndurat în acest ghetou:

"*Berşad era cel mai mare şi cel mai rău famat dinte toate cele peste o sută şi ceva ghetouri şi lagăre din Transnistria. În scurt timp şi-a câştigat renumele de locul cu cele mai grele condiţii, cu cel mai mare număr de victime şi cel mai sadic administrator, Florin Ghinăraru.*

Familia mea s-a văzut nevoită să ocupe camera din spate a unei case parţial demolate.

Nici cu cele mai mari eforturi, imaginaţia n-ar putea vizualiza condiţiile inumane în care ne aflam.

Eram douăzeci de oameni îngrămădiţi într-o odăiţă dintr-o casă pe jumătate distrusă, cu un acoperiş găurit, fără uşi şi ferestre.

Singurul confort de care aveam parte era o aşa zisă sobă numită trinicika, improvizată din două cărămizi aşezate pe jos, la distanţă de aproximativ o jumătate de metru, între care aprindeam un foc.

Pe lângă gerul îngrozitor şi oboseala de după cele două săptămâni de mers pe jos, cel mai rău ne măcina foamea.

Încet, în linişte, unul câte unul, cei de lângă noi se stingeau.

Zile în şir, corpurile neînsufleţite rămâneau cu noi, până când groparii veneau să le ridice.

Condiţiile inumane în care trăiam erau favorabile apariţiei bolilor, tifosul ne invada într-un ritm înspăimântător, devenind ucigaşul numărul unu, urmat de foame,

dizenterie, degerare şi execuţiile periodice.

Tata a fost o pradă uşoară. Murise în linişte, neobservat, stins ca flacăra unei lumânări, pentru vecie cu acea expresie de bunătate îngheţată pe chip.

Crescând rata mortalităţii, groparii veneau odată la câteva zile, mai târziu treceau şi săptămâni. O parte a camerei a devenit morgă provizorie, cu cadavre din toată casa, stivuite lângă perete.

Aşteptarea groparilor a devenit o obsesie pentru cei vii.

Nimeni nu-i conducea pe morţi, nimeni nu ştia ce se întâmplă cu ei odată duşi de lângă noi.

Puţini erau cei care aveau puterea fizică de a merge pe jos în urma saniei până la marginea oraşului.

La aproape două săptămâni după moartea tatei, fratele meu mai mare, care de zile întregi nu scosese un cuvânt şi nu se mişcase, a trecut în veşnicie.

Zilnic mortalitatea creştea. În casă, mai ales în camera noastră, din cei douăzeci de oameni, în interval de o lună, rămăseserăm patru supravieţuitori.

Cu o voinţă de fier m-am luptat cu somnul două săptămâni întregi ca s-o ţin pe mama în viaţă.

În a paisprezecea noapte de când nu mai dormisem, voinţa mea a cedat şi am căzut pradă somnului.

Tresărind, m-am trezit şi am scuturat-o strigând: Mamă! Mamă!

Tăcere. Alesese să moară în clipa în care încetasem s-o strig şi o lăsasem să se stingă în tăcere.

A profitat de acel moment pentru a pleca din lumea aceasta dementă.

Am simţit o împunsătură în inimă când mi-am dat seama că devenisem copilul nimănui. Nu mai era nimeni care să mă iubească necondiţionat, nu mai aveam pe cineva căruia să-i pese de mine. Un fel de pustiu mi-a năpădit sufletul.

27 ianuarie 1942 – La vârsta de unsprezece ani, am rămas singură pe lume.”

*27)

Mulţi evrei din ghetouri au fost împuşcaţi de jandarmi.

În ziua de 20 martie 1942, şase evrei care mergeau spre Moghilev pentru a-şi căuta familiile, au fost împuşcaţi în cimitirul din Şargorod din ordinul pretorului Dindelegan.

În ghetoul Berşad, împuşcarea unor evrei de către jandarmi, pe diferite motive inventate de aceştia, era o practică curentă şi astfel de exemple sunt numeroase.

Un mare număr de evrei apţi de muncă din ghetouri au fost trimişi pe diverse şantiere de lucru, unde au fost supuşi unui regim aspru de muncă chinuitoare în condiţii de cazare şi hrană cu totul necorespunzătoare.

Cei trimişi la muncă în lagărele nemţeşti de dincolo de Bug, după terminarea perioadei de lucru au fost împuşcaţi în cea mai mare parte de nemţi.

În Transnistria, autorităţile antonesciene au organizat lagăre de exterminare, dintre care cele mai cunoscute erau cele de la Peciora, Scazineţ, Vapniarca, Bogdanovka, Domanovka, Acmecetka şi multe altele.

În lagărul Peciora, denumit lagărul morţii, au fost deportaţi şi foarte mulţi evrei din ghetoul Moghilev. Acest lagăr, instalat chiar pe malul Bugului, era înconjurat cu trei rânduri de sârmă ghimpată şi păzit de o puternică gardă. De multe ori veneau de peste Bug camioane nemţeşti, care erau apoi încărcate cu internaţi din lagăr pe care îi transportau spre locuri de exterminare. Condiţiile din acest lagăr erau din cele mai barbare. După cum arată M. Katz, fost preşedinte al Comitetului Evreiesc din Moghilev, „*internaţii lagărului, neavând posibilitatea aprovizionării cu alimente, se hrăneau cu cadavre omeneşti*”.

Multe mame, ca să-şi salveze copiii de la moarte prin înfometare, fierbeau pe ascuns carne din cadavre, făcând un fel de supă şi le dădeau celor mici să mănânce spunându-le că este carne de vită.

Numărul celor morţi în acest lagăr a atins procentul de 80%, restul de cea. 20% reuşind să fugă şi să ajungă în unele ghetouri din alte localităţi.

---

*) Ruth Glasberg - Gold – Timpul lacrimilor secate, Editura Hasefer – Bucureşti 2003, pag. 107 –

Bety Petrescu-Şechter din Dorohoi, (în prezent domiciliată în Bucureşti) împreună cu mama, un frate mai mic şi alţi dorohoieni au fost evacuaţi din Moghilev în luna octombrie 1942, în lagărul Peciora.

Iată ce relatează în calitate de martoră supravieţuitoare:

"*În lagăr nu era niciun fel de organizare. Teritoriul era înconjurat cu sârmă ghimpată şi sentinelele păzeau zi şi noapte orice ieşire din lagăr ca nimeni să nu scape din acest iad.*

Nu aveam pe ce dormi, fiecare căuta să recupereze câte ceva pe care să se poată aşeza. Unii se culcau pe cadavrele ce urmau să fie scoase în zilele următoare.

Nu exista niciun mijloc de aprovizionare. Oamenii erau zdrenţăroşi, murdari şi lihniţi de foame. Ca să nu moară, mulţi se hrăneau cu carnea cadavrelor umane care erau în preajmă.

Noaptea se auzeau ţipetele disperate ale unor deţinuţi care aveau dureri îngrozitoare din cauza foamei şi a altor boli care bântuiau în lagăr.

Uneori veneau ţărani ucraineni, care, din milă, aruncau peste gardul lagărului diverse resturi vegetale, care pentru noi erau adevărate delicatese.

Situaţia era disperată şi fără speranţă, fiecare aşteptând sfârşitul."

Lagărul de la Peciora a fost printre puţinele locuri din Europa în care unii evrei disperaţi din cauza foamei la care erau supuşi au fost obligaţi să devină canibali.

Lagărul de la Scazineţ s-a înfiinţat în primăvara anului 1942 şi era destinat evreilor ce urmau să fie evacuaţi din oraşul Moghilev. În lunile mai-iunie 1942, aproape 400 de evrei din oraşul Moghilev au fost aduşi în acest lagăr.

Mizeria care a domnit aici, foamea necruţătoare şi bolile de tot felul, mai ales diareea şi scabia au făcut sute de victime.

Unii evrei au fost împuşcaţi pentru că au încercat să treacă peste sârma ghimpată care înconjura lagărul.

În toamna anului 1942, lagărul de la Scazineţ a fost desfiinţat, evreii rămaşi în

viaţă au fost duşi pe jos spre Bug în satele Voroşilovka, Tivrin şi Crasna, unde mai mult de jumătate au murit de foame şi boli.

Lagărul de la Vapniarca a fost creat pentru internarea celor suspectaţi de legături cu socialiştii, comuniştii sau având convingeri ideologice de stânga.

Dacă la început, în luna august 1942, lagărul avea doar 100 de deţinuţi, la mijlocul lunii septembrie 1942, numărul internaţilor creşte la 1135, pentru ca ulterior să ajungă la peste 1500.

În lagăr domnea lipsa de igienă, internaţii sufereau de sete şi foame, bolnavii nu erau îngrijiţi, unii deţinuţi au fost torturaţi.

Din ordinul comandantului lagărului, colonelul I. Murgescu, internaţii au fost hrăniţi aproape în exclusivitate cu mazăre furajeră, ceea ce adus la îmbolnăvirea lor de latirism.

În aprilie 1943, un număr de 427 de evrei din lagăr au fost trimişi în judeţele Balta şi Golta pentru a fi întrebuinţaţi la muncă.

După desfiinţarea lagărului de la Vapniarca, evreii rămaşi au fost internaţi în lagărele de la Grosulovo şi Slivina.

În judeţul Golta au fost organizate cunoscutele lagăre de la Bogdanovka, Domanovka şi Acmecetka, unde au fost internaţi în majoritate evrei localnici ucraineni şi evrei basarabeni.

Din ordinul lui Modest Isopescu, prefectul judeţului Golta, în aceste lagăre, în perioada decembrie 1941-februarie 1942, zeci de mii de evrei au fost masacraţi de jandarmi români şi poliţişti ucraineni de etnie germană înrolaţi în trupele SS.

Bolnavii şi infirmii au fost băgaţi în grajduri cărora li s-a dat foc, restul de internaţi au fost masacraţi în grupe de 3-400 folosindu-se în acest scop cartuşe explozive. Cadavrele celor împuşcaţi au fost arse, operaţie care a durat aproape două luni şi a fost executată de un grup de cea 200 de evrei.

Esther Golbelman, originară din Chişinău, se numără printre cei 120 de evrei rămaşi în viaţă din totalul celor cea 60.000 de evrei aduşi de autorităţile antonesciene la Bogdanovka.

După epuizante peregrinări prin diverse lagăre din Transnistria, împreună cu

mama, un frate mai mare şi un frate geamăn, ajunge la Bogdanovka la sfârşitul lunii noiembrie 1941.

Redăm mai jos fragmente din mărturia acestei supravieţuitoare:

"*Ce era Bogdanovka? Sub orânduirea sovietică a fost un sovhoz "model" unde se creşteau porci. Acum, nu se mai aflau porci, dar barăcile goale, fără uşi şi fără ferestre, îi aşteptau pe evrei. Era frig. O iarnă timpurie cu ger şi viscol. Pe drum călcam pe trupuri de oameni care nu rezistaseră frigului, oboselii. La Bogdanovka, zilnic erau aruncaţi din baracă cei care muriseră noaptea. Din nou drumurile erau pavate cu trupuri. Ucrainenii de-abia aşteptau să mai fie aruncaţi afară în curţile sovhozului cadavrele celor morţi. Se repezeau ca ulii de pradă să-i despoaie. Ce era mai bun din îmbrăcămintea morţilor luau soldaţii români, zdrenţele le lăsau pentru ucraineni.*

... În dimineaţa zilei de 21 decembrie 1941, zi de iarnă grea, am auzit împuşcături. În încăperea noastră nimeni nu ştia de unde vin. Cine împuşcă, pe cine…

Cam după o oră, casele în care ne aflam au fost înconjurate de poliţişti ucraineni şi de soldaţi români. Sus pe colină, câţiva ofiţeri nemţi şi români priveau, discutând aprins ce ordine trebuie date.

Din toate barăcile oamenii erau goniţi afară. Piaţa de lângă casele de jos ale sovhozului era neagră de oameni.

De sus, de pe deal – unde erau barăcile cu zeci de mii de evrei cazaţi în cocinile de porci – se ridica fum. Nimeni nu ştia nimic.

În ziua de 22 decembrie am rămas închişi în barăci. Ucigaşii erau ocupaţi cu evreii de sus, din cocini. Se ucideau cam 2.000 de oameni pe zi: femei, bărbaţi, bătrâni. Pe copii nici nu-i mai împuşcau, îi aruncau de vii direct în râpă, peste foc. Pe cei maturi îi ucideau, împuşcându-i. Pe marginea râpei stăteau poliţişti ucraineni şi jandarmi români. Împuşcau cu schimbul. Câte opt mai odihniţi luau locul celor opt… obosiţi de atâta împuşcat…

Echipele de evrei dezbrăcau morţii şi îi împingeau în râpa din dosul pădurricei;

lângă malul Bugului. Trupurile lor cădeau peste focul făcut în fundul gropii. Iniţial, soldaţii români i-au pus pe evrei să strângă crengi uscate, buşteni, trunchiuri de copaci. Au stropit acest rug cu benzină şi i-au dat foc. În aceste flăcări erau aruncate cadavrele evreilor ucişi sus, pe malul râpei. De acolo şi fumul!

Sus, la Bogdanovka, evreii au fost omorâţi până în ziua de 25 decembrie. Era Crăciunul. Soldaţii români o ţineau într-o beţie. Ucrainenii trăgeau cu puşca, aşa, de dragul de a trage câteva gloanţe ca să-i sperie pe jidanii care au mai rămas…

„Vacanţa" pe care şi-au luat-o ucigaşii a ţinut până la 7-8 ianuarie 1942. Între timp cei din barăci mureau pe capete de frig, epuizare, foame.

În ziua de 18 sau poate 20 ianuarie 1942 a sosit ordinul Comandamentului Român să nu mai fie nimeni ucis.

În râpa de lângă Bug mai fumegau cadavrele evreilor ucişi… O sută douăzeci am rămas în viaţă.

După război, a avut loc la Domanovka procesul câtorva zeci de poliţişti ucraineni, criminali de război, majoritatea de origine germană.

Am plecat la Domanovka să asist la proces. I-am recunoscut pe cea mai mare parte dintre cei care au fost ucigaşii de la Bogdanovka. Pe banca acuzaţilor lipseau – bineînţeles – jandarmii şi ofiţerii români, ofiţerii nemţi.

……

Cei judecaţi la Domanovka pentru crimele comise la Bogdanovka au fost condamnaţi de către Tribunalul Sovietic la moarte. Pedeapsa a fost executată.

În urmă cu câţiva ani, înainte de a alia (emigra – n.a.) *în Israel, am plecat la Bogdanovka. Am simţit nevoia să revăd locurile unde mi-au fost ucişi cei dragi.*

Am făcut un şoc. Râpa mai exista. De prin tufişuri, din malurile abrupte, din pământ ieşeau la vedere oase, oasele celor care au fost ucişi. Albe, curate, spălate de ploi, zăpezi, uscate de soare şi vânt. Am plâns amarnic.

Pământul de la Bogdanovka e îmbibat de sânge, sângele fraţilor noştri evrei. Mai suntem în viaţă câţiva… Mâine-poimâne vălul uitării se va aşterne şi peste aceşti martiri asasinaţi numai pentru „vina" că s-au născut evrei… Şi mâine poate, în lumea asta nebună, femeile vor naşte şi vor creşte copii care au şansa să devină

asasini fioroşi sau victime nevinovate.

Depinde de diavolul sau îngerul din sufletele noastre.

Dar şi de educaţie…” *28)

(Tel Aviv, iunie, 1988)

* *

*

Unii ofiţeri şi soldaţi români au ajutat şi salvat de la moarte evrei deportaţi în Transnistria.

Astfel este cazul locotenentului Ioan D. Popescu, chestorul oraşului Tiraspol, care în seara zilei de 18 august 1941 a primit ordin de la colonel, să ucidă cu ajutorul mitralierelor cea. 4.300 de evrei adunaţi în nişte barăci.

Locotenentul a refuzat, cu riscul vieţii sale, să execute acest ordin diabolic şi astfel a fost salvată viaţa acestor nevinovaţi. *29*)

Maiorul Orăşanu de la legiunea de jandarmi Moghilev aflând de situaţia disperată în care se găseau evreii internaţi în lagărul de la Capusterna (în grajduri de vite şi cocini de porci ale unui fost colhoz) a venit personal la faţa locului, a desfiinţat lagărul şi i-a cazat pe evrei la ţăranii ucraineni din localitate, salvând astfel pe cei 347 de evrei care mai erau în viaţă la acea dată.

După numeroase intervenţii şi insistenţe, în mod deosebit din partea reginei mamă Elena şi a altor personalităţi române, guvernul antonescian a acceptat să se trimită ajutoare evreilor deportaţi în Transnistria.

Astfel sub conducerea nemijlocită a dr. Alexandru Şafran, Marele Rabin al României, împreună cu alte personalităţi (evrei şi neevrei) s-a organizat o importantă operă de ajutorare a deportaţilor.

Cu toate piedicile şi greutăţile întâmpinate, s-au trimis în Transnistria ajutoare colective în bani, ajutoare individuale în bani, alimente, medicamente, obiecte de îmbrăcăminte şi încălţăminte etc.

---

*) Din cartea scriitoarei Sonia Palty “Evrei, treceţi Nistrul!”, pag. 225-242 – Editura Libra – Bucureşti, 2002 (care cuprinde mărturia completă a supravieţuitoarei).

**) Ilisei Ilie, Popescu D. Ioan – Dosarele suferinţei – Grupul Editorial Muşatinii, Bucovina

Aceste ajutoare au adus alinare suferinţelor evreilor deportaţi şi de multe ori au salvat vieţi omeneşti.

În Transnistria, mii de orfani au rămas pe drumuri, flămânzi, goi şi destinaţi morţii.

Datorită ajutoarelor trimise din ţară, au fost posibile organizarea unor orfelinate, în care au fost strânşi o mare parte din aceşti orfani şi salvaţi de la moarte.

Ajutoare sub formă de bani au fost trimise de evreii rămaşi în ţară prin diverşi locuitori creştini, **cetăţeni de mare omenie care şi-au riscat viaţa şi libertatea pentru a-i ajuta pe evreii aflaţi în suferinţă în Transnistria.**

Astfel este cazul sublocotenentului Vlad Beiu şi al aghiotantului Petru Muraru. Acesta din urmă, la întoarcerea în Dorohoi, a fost denunţat, judecat şi condamnat.

Tot din judeţul Dorohoi trebuie să-l amintim şi pe avocatul Panait Panaitescu, care în calitate de ofiţer în rezervă a adus bani şi medicamente evreilor din Moghilev, fiind secondat în toată activitatea sa de învăţătorul Nae Nemţeanu.

Colonelul Alex. Marino, a venit din proprie iniţiativă în ghetoul Moghilev unde a împărţit la evrei cunoscuţi şi chiar necunoscuţi o sumă mare de bani din propriul buzunar şi astfel de cazuri au fost numeroase.

În partea a doua a anului 1943, când guvernul Antonescu şi-a dat seama că războiul este pierdut, a început tratative cu conducerea Centralei Evreilor din România şi cu alţi conducători evrei, pentru readucerea în ţară a unor categorii de evrei deportaţi.

În urma acestor tratative dificile, au fost readuşi la sfârşitul anului 1943 şi începutul anului 1944, evreii supravieţuitori din judeţul Dorohoi (peste 6.000 de persoane), circa 1850 de copii orfani şi câteva mii din vechiul Regat – în total circa 10-12.000 de persoane.

Restul de peste 50.000 de supravieţuitori rămaşi în Transnistria au fost eliberaţi de trupele sovietice după 20 martie 1944 şi au ajuns acasă în lunile ce au urmat, în condiţiile grele ale frontului.

Viitoare, 1999.

Câţi evrei români (din fosta Românie Mare) au dispărut în Transnistria?

Conform unui referat întocmit de Ministerul de Interne la începutul lunii septembrie 1943 pe baza înregistrării făcute de Inspectoratul General al Jandarmeriei (pe judeţe şi localităţi), în Transnistria au mai rămas în viaţă un număr de 50.741 de evrei (dintre care basarabeni 13.980 şi bucovineni 36.761). *30)

Recensământul colonelului Rădulescu arată 61.000 de supravieţuitori. Pe de altă parte, dr. W. Filderman indică circa 70.000 de supravieţuitori iar raportul lui I. Stănculescu, 75.000 de evrei rămaşi în viaţă. *31*)

Se poate deci aprecia că cea 60-70.000 de evrei au rămas în viaţă la sfârşitul anului 1943.

Rezultă că, din totalul celor 150.000 de deportaţi, cea 80-90.000 de evrei au fost exterminaţi în Transnistria.

În acest număr sunt cuprinşi şi evreii ucişi sau morţi pe parcursul deplasării, care însumează cel puţin 5.000 de victime.

Procentul de exterminare al evreilor deportaţi a fost de cea. 54-60%.

Cel mai mare grad de exterminare s-a înregistrat la evreii basarabeni (cea. 90%), urmat de cel al evreilor dorohoieni (aproape 50%). La evreii bucovineni pierderile oscilează între 35 şi 40%.

VI. SOARTA EVREILOR LOCALNICI UCRAINENI DIN TRANSNISTRIA

În Transnistria, după trecerea acestei regiuni sub administraţie românească (conform înţelegerii de la Tighina din 19 august 1941), autorităţile române au preluat şi un număr mare de **evrei localnici ucraineni**. Înainte de război în această regiune trăiau cea. 300.000 de evrei ucraineni, dintre care la Odessa 153.194 de suflete

---

*) M. Carp - Cartea Neagră, vol. 3, pag. 455-458- Editura Diogene, 1996.

(conform recensământului sovietic din 1926). După izbucnirea războiului mai mult de jumătate din aceştia s-au retras cu autorităţile sovietice (inclusiv cei înrolaţi în armata sovietică), alţii au dispărut în timpul lungului asediu al oraşului Odessa sau au fost ucişi de trupele germane de curăţire a terenului (Einsatzgruppe D). Din datele de care dispunem, rezultă că autorităţile române au preluat **cea. 135.000 de evrei localnici ucraineni. *32)**

La data de 16 octombrie 1941 Odessa a căzut, după un îndelungat asediu.

Nu se ştie cu exactitate care a fost numărul evreilor din Odessa preluaţi de autorităţile române. Se apreciază că numărul acestora era de cea 80.000 de suflete. În rândul acestora era şi un număr însemnat de evrei refugiaţi din Basarabia.

La 22 octombrie 1941, orele 1745, clădirea fostului sediu al NKVD, în care se stabilise comandamentul militar român din Odessa, a sărit în aer. Din cauza exploziei deosebit de puternice clădirea s-a prăbuşit ucigând militari şi civili români şi germani.

Din datele publicate rezultă că în explozie şi-au pierdut viaţa un general, 16 ofiţeri, 35 soldaţi şi 9 subofiţeri şi funcţionari, în total 61 de persoane.

Este de presupus că o asemenea încărcătură, cu explozie întârziată, a fost instalată de tehnicieni sovietici cu înaltă pregătire în acest domeniu.

Autorităţile române au reacţionat foarte violent, supunând populaţia civilă şi în mod deosebit pe evrei la represalii. Ele au fost declanşate **fără a se stabili vinovaţii pentru această explozie.**

Ca urmare, mii de evrei sunt spânzuraţi în pieţe publice sau împuşcaţi fără discernământ şi fără judecată.

La Bucureşti este redactat şi transmis cel mai grav ordin din întreaga perioadă a guvernării mareşalului Ion Antonescu, emis sub nr.563 / 24 octombrie 1941. *33)

"*Pentru domnul general Macici:*

**) M. Carp - Cartea Neagră, vol. 3, pag. 511- Editura Diogene, 1996.
*) Vezi tabelul nr. 8 de la pag. 107.
*) Mihai Pelin - Masacrele săvârşite de militarii români la Odessa - Ziarul "Ora" nr. 223 din 27 iulie

Ca represalii, dl. Mareşal Antonescu ordonă:

1. Executarea tuturor evreilor din Basarabia, refugiaţi la Odessa.

2. Toţi indivizii ce intră în prevederile ordinului nr. 302858/3161 din 23.10.1941, încă neexecutaţi şi alţii ce mai pot fi adăugaţi, vor fi băgaţi într-o clădire în prealabil minată şi care se va arunca în aer. Aceasta se va face în ziua înmormântării victimelor noastre.

3. Acest ordin se va distruge după citirea lui."

În legătură cu evenimentele sângeroase de la Odessa, primarul român al oraşului, **Gherman Pântea,** instalat de guvern a trimis mareşalului Ion Antonescu o scrisoare din care redăm mai jos câteva fragmente:

"*M-am trezit dimineaţa (23 octombrie – n.s.) având în faţă o scenă îngrozitoare şi anume, pe toate străzile principale şi pe la colţuri stăteau spânzuraţi câte 4 – 5 oameni, iar populaţia înspăimântată fugea prin oraş în toate părţile. Revoltat am întrebat cine a făcut această barbarie, această ruşine, de care noi nu ne vom spăla niciodată în faţa lumii civilizate. Cei în drept mi-au spus că ei nu ştiu nimic. Pe de altă parte pe zidurile Odessei a apărut un comunicat fără semnătură al Comandamentului Militar prin care se dispunea ca toţi evreii să părăsească oraşul în cursul zilei de 23 octombrie şi să plece în coloane spre Dalnic. Evreii îngroziţi au părăsit locuinţele şi avutul lor şi s-au îndreptat cu miile spre Dalnic, dar populaţia rămasă în oraş a început o jefuire totală a locuinţelor.*

……

Am plecat spre Dalnic pentru a înapoia evreii în oraş. Odessa are în momentul de faţă circa 50.000 de evrei rămaşi în oraş. Ajungând coloanele de mii de oameni, le-am oprit şi le-am vorbit în ruseşte, arătând că s-a produs o greşeală şi că dl. Mareşal a dat ordin să vă înapoiaţi la casele voastre.

S-au petrecut cu această ocazie scene sfâşietoare.

Au năvălit asupra noastră sărutându-ne mâinile, hainele, maşinile şi strigând cu toţii: „Trăiască mareşalul Antonescu, salvatorul nostru!"

1993 şi nr. 224 din 30 iulie 1993.

Era un act drept, căci populaţia n-a avut niciun amestec în catastrofa de la 22 octombrie. Coloana înaintată însă de evacuaţi a fost reţinută de organele militare. Mi s-a spus că aceştia vor fi executaţi ca represalii în urma ordinului dumneavoastră." *34)

Ce s-a întâmplat în oraş şi la bariera Dalnic este redat din documente de dl. Cristian Troncotă în cunoscuta sa carte „Glorie şi tragedii":

"*În aceeaşi dimineaţă,* (23 octombrie 1941 n.a.) *apar pe străzile şi pieţele Odessei spânzurători, iar alţii erau împuşcaţi la întâmplare astfel că în aceiaşi dimineaţă, circa 5000 de oameni au fost executaţi la Odessa. La ora prânzului execuţiile încetează, însă jandarmii şi poliţia încep să adune mii şi zeci de mii de oameni, pe care-i închideau în marea închisoare de la Odessa.*

În ziua de 24 octombrie 1941, Compania a 2-a din Batalionul 10 mitraliere divizionar, primeşte ordinul de a escorta pe aceşti nenorociţi către un loc unde ei nu bănuiau ce-i aşteaptă, anume la marginea Odessei, între bariera Dalnic, unde se aflau patru magazii lungi de aproximativ 25 – 30 metri şi late de aproximativ 10 – 15 metri.

Deţinuţii – copii, femei, bătrâni şi bolnavi de toate vârstele – sunt scoşi din închisoare, încolonaţi şi mânaţi ca vitele către abator, înspre acele magazii… Transportul a durat până în ziua de 24 octombrie 1941, ora 14.

În timpul transportului, mulţi dintre cei încolonaţi, datorită slăbiciunii, cădeau imediat, însă erau împuşcaţi de către jandarmi, astfel că drumul de la închisoare până la locul de execuţie, lung de circa 3 kilometri, era presărat cu cadavrele copiilor, femeilor şi bolnavilor…

Primul lot adus la locul execuţiei, era compus din 40 – 50 de inşi, care legaţi strâns cot la cot, cu frânghii, a fost băgat într-un şanţ antitanc şi întors cu faţa spre pământul care forma parapetul şanţului. Locotenent–colonelul Deleanu Nicolae, ordonă personal deschiderea focului, atrăgând atenţia soldaţilor ca să tragă fiecare câte un foc ochit, pentru a se face economie de timp şi muniţie.

---

*) Cristian Troncotă – Glorie şi tragedii – Editura Nemira, 2003 – pag. 76.

Constatându-se că acest procedeu nu satisface scopul urmărit s-a hotărât să se treacă la executarea lor în masă. Astfel, au fost băgaţi în primele trei magazii bărbaţii şi câteva femei şi anume, acele care nu se putuseră hotărî să se despartă de soţii lor, iar în a patra magazie au fost băgate femeile şi copii. În total după spusele martorilor, în cele patru magazii, au intrat peste 5000 de oameni.

Pentru executarea în masă s-au făcut creneluri în pereţii magaziilor, prin care s-au introdus gurile de mitralieră. La comanda locotenent–colonelului Deleanu Nicolae şi locotenent–colonelului Niculescu M. Coca, s-a tras în plin. Ţipetele sfâşietoare au acoperit detunăturile gloanţelor de mitralieră, producând un vacarm îngrozitor. Gloanţele însă n-au putut răzbate până la ultimul om.

S-a observat deci că nici acest procedeu nu satisface dorinţa criminală de a termina cât mai repede această operaţiune macabră şi cum, fiind luna octombrie, întunericul se lăsa pe la ora 17, s-a recurs la un procedeu şi mai odios, anume la exterminarea prin ardere, mijloc prin care s-a crezut că se va şterge orice urmă a ororilor sălbatice.

Pentru realizarea acestui procedeu s-au astupat atât crenelurile făcute de soldaţi, cât şi ieşirile magaziilor, s-au umplut cu paie podurile şi acoperişurile, s-au stropit pereţii şi acoperişurile şi s-au aruncat înăuntru, cu ajutorul unui furtun, gaz şi benzină.

După aceea la o scurtă comandă s-a dat foc.

Limbi uriaşe de foc s-au înălţat spre cer, iar în focul mistui- tor s-au înfrăţit morţii cu vii, devenind totul un scrum, dar nu atât de radical ca să şteargă urmele crimei.

Prin acoperiş se mai vedeau oamenii deveniţi torţe vii care căutau să iasă din focul îngrozitor care-i cuprinsese.

Jandarmii însă, conform ordinului ce-l aveau de la locotenent – colonelul Niculescu M. Coca împuşcau pe acei care încercau cu disperare să se salveze prin ultimul mijloc de scăpare.

În întunericul care începuse să se lase, spectacolul oamenilor goi, arzând, care încercau prin ultimele mijloace şi puteri să-şi salveze viaţa, constituia pentru cei

prezenţi un spectacol halucinant şi înfiorător, cum nici cei mai fantezişti scriitori ai lumii nu şi-au putut imagina vreodată.

……

Prin aceste procedee s-a reuşit până la căderea nopţii să fie exterminaţi cei care erau închişi în primele două magazii, urmând ca operaţiunea să continue a doua zi, pentru celelalte două magazii, între care şi aceea în care erau închise femeile şi copii.

O noapte întreagă şi o bună parte din dimineaţa următoare, femeile, copiii şi bătrânii, închişi în aceste ultimele magazii, s-au zbătut între chinurile groaznice a aşteptării morţii şi poate slaba speranţă că miile de oameni sacrificaţi în ajun, ar fi putut să potolească setea de sânge a nemiloşilor şi cruzilor executanţi ai ordinelor de represalii.

Speranţe zadarnice, deoarece crimele se pare că nu obosiseră zelul odioşilor făptuitori, astfel că a doua zi s-au continuat şi repetat aidoma procedeele din ajun.

Ba ceva mai mult, pentru ca efectele represalilor să impresioneze populaţia Odessei, la ora 1735 în ziua de 25 octombrie 1941, magazia în care erau bărbaţii, după ce s-au mitraliat cei dinăuntru, a fost aruncată în aer." *35)

La data de 27 octombrie 1941, la orele 21.00, Comandantul Armatei a 4-a Române din Odessa transmite următorul mesaj telegrafic: „*Raportăm că ordinul cifrat nr. 563 din 24 octombrie 1941 a fost executat*".

În ziua de 13 noiembrie 1941, la şedinţa Consiliului de Miniştri cu guvernatorii Basarabiei, Bucovinei şi Transnistriei, mareşalul Ion Antonescu a precizat printre altele următoarele:

„*Am spus să se împuşte câte 200 evrei pentru fiecare mort şi 100 evrei pentru fiecare rănit. S-a făcut aşa?*"

La care prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei a răspuns:

„*Au fost şi împuşcaţi şi spânzuraţi pe străzile Odessei*". *36*)

---

*) Cristian Troncotă – Glorie şi tragedii – Editura Nemira, 2003 – pag. 79–80.
**) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 13 noiembrie 1941 – A. S. B. Fond P. C. M. Cabinet, dosar 477/1941, filele 10, 11, 52, 53 (Lya Benjamin – Stenograme).

După cum susţin unii cercetători, în represaliile de la Odessa au fost ucişi cel puţin 25.000 de evrei localnici ucraineni şi evrei basarabeni refugiaţi.

Colonelul în retragere, Ovidiu Anca, în interviul înregistrat pe casetă video pe care l-a dat în septembrie 2003, la venerabila vârstă de 95 de ani, susţinea, printre altele, următoarele:

„*În anii 1941-1944 am fost activ pe frontul de răsărit cu gradul de maior. După aruncarea în aer a clădirii Comandamentului armatei române din Odessa, am adus, personal, de la poştă, ordinul de represalii de la Bucureşti, pe care cifratorul l-a decodat în faţa mea şi a generalului Trestioreanu. Ceea ce m-a surprins în mod deosebit – şi asta n-am să uit niciodată – era că, la sfârşit, ordinul stabilea şi o cifră de 22.500* (ce urmau să fie executaţi – n.a.) *specificând ca aceştia să fie evrei din Odessa.*" *37)

Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei, a declarat la proces că „*din informaţiile luate de la persoanele cu care am vorbit s-au executat 15.000 – 20.000 de oameni*".

Trebuie să arătăm că autorităţile române au predat nemţilor 3000 de evrei pentru cei 15 morţi ai lor, pe care i-au împuşcat şi îngropat într-un şanţ anticar din afara Odessei.

La şedinţa Consiliului de Miniştri din 16 decembrie 1941, mareşalul Ion Antonescu dă următoarea dispoziţie prof. Gh. Alexianu cu privire la evreii rămaşi în viaţă la Odessa:

"*Bagă-i în catacombe, bagă-i în Marea Neagră, dar scoate-i din Odessa. Nu vreau să ştiu nimic. Poate să moară o sută, poate să moară o mie, pot să moară toţi…*

Deci să-mi scoţi toţi jidanii din Odessa." *38*)

Guvernatorul Gh. Alexianu a îndeplinit întocmai ordinul primit de la mareşalul

---

*) Dr. Hary Kuller – Un document inedit despre represaliile antievreeşti de la Odessa (octombrie 1941) – F.C.E.R.-C.S.L.E.R. – Buletinul Centrului, Muzeului şi arhivei istorice a evreilor din România, nr. 10/2004, pag.36.

**) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 16 decembrie 1941 - A. S. B. Fond P. C. M. Cabinet, dosar 478/1941, filele 110, 112, 120, 153, 158 (Lya Benjamin – Stenograme).

Ion Antonescu, efectuând deportări chiar înaintea acestui ordin.

În lunile octombrie-noiembrie 1941, mii de evrei din oraşul şi judeţul Odessa au fost deportaţi pe jos, în judeţul Golta, în lagărele Bogdanovka, Domanovka şi Akmecetka.

La începutul anului 1942, din ordinul guvernatorului Transnistriei, Gh. Alexianu, alte zeci de mii de evrei din Odessa, rămaşi în viaţă după represalii, au fost deportaţi în judeţul Berezovka. Deportarea s-a făcut cu trenuri în lunile ianuarie şi februarie.

În legătură cu deportarea evreilor din Odessa, în lunile ianuarie şi februarie 1942, primarul oraşului, Gherman Pântea, a adresat guvernatorului Transnistriei, Gh. Alexianu, la data de 20 ianuarie 1942, o scrisoare în care-i scria, printre altele:

„*V-am raportat, atăt verbal cât şi în scris că această evacuare este nedreaptă şi neumană, iar ea, făcută acuma în toiul iernii, devine de-a dreptul barbară. Mai mult, cu data de 3 decembrie 1941, v-am raportat în scris că populaţia evreiască a Odessei nu prezintă niciun fel de pericol pentru siguranţa Odessei, ba din contră, ea s-a pus pe lucru, pe muncă, pentru refacerea oraşului şi nimeni nu se gândeşte la complotări şi răzmeriţe*”. *39)

Mulţi dintre evreii deportaţi din Odessa, înghesuiţi în vagoane de vite, prin ferestrele cărora sufla un vânt năprasnic, extenuaţi şi bolnavi, mureau în picioare şi morţii continuau să stea aşa îngheţaţi, fiindcă nu aveau unde să cadă. Sosiţi după câteva zile la Berezovka, jandarmii îi sileau pe supravieţuitori să descarce cadavrele din vagoane. Cei degeraţi şi bolnavi au fost despărţiţi şi duşi într-un loc de unde nu s-au mai întors niciodată. Evreii rămaşi în viaţă porneau în coloane pe jos, mânaţi de jandarmi spre diverse lagăre. Pe acest „drum al morţii” (prin Mostovoi şi Lidovici), câmpurile erau presărate cu cadavrele celor care cădeau sleiţi de putere sau erau împuşcaţi pentru că nu se puteau ţine de convoi. Ajunşi la destinaţie şi internaţi în lagăre, cei mai mulţi au murit de frig, foame şi boli sau au fost pur şi simplu ridicaţi şi ucişi de poliţiştii ucraineni de etnie germană înrolaţi în trupele SS.

Semnificativ este faptul că, în nota cabinetului militar nr. B2, din 12 mai 1942, se arată că „*Marele Stat Major raportează că în perioada 10 martie – 24 aprilie 1942, un număr de 4047 de evrei internaţi în lagăre din judeţul Berezovka, au fost împuşcaţi de poliţiştii germani. După executare, poliţia germană a dat foc cadavrelor. Marele Stat Major roagă a i se comunica dacă poliţiştii germani pot să aibă astfel de iniţiative pe teritoriul aflat sub administraţie românească*".

Mareşalul Antonescu pune următoarea rezoluţie pe această notă: „*Nu este în atribuţiile statului major să se îngrijoreze de această problemă*". Aşa cum am arătat, zeci de mii de evrei localnici ucraineni au fost ucişi în lagărele de la Bogdanovka, Domanovka şi Akmecetka din judeţul Golta.

Trebuie subliniat faptul că în judeţele Golta şi Berezovka, autorităţile române au concentrat cea mai mare parte din evreii localnici ucraineni rămaşi în viaţă la Odessa şi alte judeţe, cei mai mulţi găsindu-şi sfârşitul prin împuşcare, ardere de vii, foame, frig şi boli. Raportul Şaraga, întocmit în anul 1943, arată că la acea dată au supravieţuit doar 13.000 de evrei localnici. Radu Lecca, comisar pentru problemele evreieşti, susţine că la data de 20 noiembrie 1943 se aflau în viaţă cea. 20.000 de evrei localnici ucraineni. *40) Dacă este să dăm crezare ultimei cifre, rezultă că **din cei cea. 135.000 de evrei localnici ucraineni**, **cea. 115.000 au fost exterminaţi sub autoritate românească**.

VII. BILANŢ TRAGIC PENTRU EVREII DE SUB GUVERNAREA ANTONESCIANĂ

În teritoriile aflate sub autoritatea românească în perioada celui de al doilea război mondial, numărul total al evreilor exterminaţi, rezultă din următorul tabel statistic sintetic:

Evrei – exterminaţi

---

*) Cristian Troncotă – Glorie şi tragedii – Editura Nemira, 2003 – pag. 77.

– pers.-

-

A.	**EVREI ROMÂNI – TOTAL**	**155.000**
	- Pogromul de la Dorohoi, 1 iulie 1940	70
	- Rebeliunea legionară, 21–23 ianuarie 1941	130
	- Pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi, 29 iunie – 6 iulie 1941	8.000
	-Asasinările în masă ale evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa (22 iunie – 1 septembrie 1941)	55.000
	- Transnistria (sept. 1941 – martie 1944)	80.000
	- Alte victime	11.800*
		41)
B.	**EVREI LOCALNICI UCRAINENI DIN TRANSNISTRIA – TOTAL**	**115.000**
C.	**EVREI EXTERMINAŢI– TOTAL (A+B)**	**270.000**

---

*) Radu Ioanid - Evreii sub regimul Antonescu - pag. 302 şi 348, Editura Hasefer, Bucureşti 1997.
*) Cuprinde evreii ucişi sau morţi în timpul deplasării spre Transnistria, evreii basarabeni refugiaţi la Odessa ucişi în timpul represaliilor, precum şi alte victime din perioada războiului.
Notă: Cu excepţia evreilor ucişi în pogromul din Dorohoi sub guvernare Gh. Tătărăscu, toate celelalte victime aparţin perioadei de guvernare antonesciană.

În teritoriile aflate sub guvernare antonesciană, în total au fost exterminaţi cea 270.000 de evrei (155.000 evrei români din fosta Românie Mare şi 115.000 evrei localnici ucraineni).

Cele mai multe victime s-au înregistrat în Transnistria. Din numărul total de 270.000 de evrei exterminaţi, **cea 200.000 au dispărut în teritoriul dintre Nistru şi Bug**, respectiv peste 80.000 de evrei români (din fosta Românie Mare) şi cea 115.000 de evrei localnici ucraineni.

Un număr de **cea 55.000 de evrei** au fost ucişi în Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa în primele luni după declanşarea războiului, iar **cea 5.000** au murit în drum spre ţinutul morţii din Transnistria.

Restul **de peste 10.000 de evrei** au fost ucişi în Vechiul Regat şi în Transilvania de Sud, respectiv în pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi, în pogromurile de la Dorohoi şi Bucureşti şi în alte locuri de tristă amintire.

Din numărul total de 675.000 de evrei din teritoriile de sub guvernarea antonesciană, gradul total de exterminare reprezintă un procent de 40%.

VIII. CONCLUZII

În perioada celui de-al doilea război mondial, pentru evreii din **teritoriile aflate sub autoritatea antonesciană,** s-au conturat **două zone** diferite:

Zona 1. **Vechiul Regat şi Transilvania de Sud**, teritoriu cunoscut şi sub denumirea de „zonă a supravieţuirii”, în care evreii au fost supuşi unor persecuţii dure şi inumane, dar aici guvernul Antonescu **nu a aplicat un program generalizat de deportare şi exterminare.**

Trebuie subliniat însă faptul că în această zonă au avut loc pogromul antievreiesc de la Bucureşti, declanşat de legionari în zilele de 21–23 ianuarie 1941 (130 de morţi), pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi din perioada 29 iunie – 6 iulie 1941 (cea. 8.000 de morţi), deportarea a cea. 4.000 de evrei în Transnistria, trimiterea a zeci de mii de evrei în detaşamente de muncă forţată şi aplicarea unui număr mare

de legi şi măsuri antisemite care au dus populaţia evreiască la disperare şi incertitudinea supravieţuirii zilei de mâine.

Principalul pericol de moarte, de care erau ameninţaţi evreii din această zonă a fost eventuala lor deportare în lagărele de exterminare germane din Polonia.

În realizarea planului lor de lichidare a evreilor din Europa, autorităţile germane au făcut mari presiuni asupra guvernului Antonescu, stabilind chiar şi orarele trenurilor, itinerarul şi staţia de destinaţie din Polonia, precum şi numărul evreilor din România care trebuiau transportaţi la fiecare două zile cu aceste trenuri.

Pentru înlăturarea pericolului deportării în masă a evreilor din această zonă, a atenuării prigoanei rasiale şi a ajutorării deportaţilor din Transnistria, la Bucureşti s-a constituit un consiliu clandestin sub conducerea **dr. Alexandru Şafran**, Şef Rabinul României, din care mai făceau parte W. Filderman, M. Benvenisti, F. Froimescu, A. Schwefelberg şi alţi conducători evrei.

Acest consiliu se întrunea periodic şi stabilea măsurile care trebuie întreprinse pentru a contracara acţiunile pe care urma să le întreprindă guvernul, fie în mod direct, dar mai ales prin intermediul unor personalităţi ale României. *42)

Intervenţiile la guvern sau chiar la mareşalul Antonescu ale unor personalităţi ca regina mamă Elena, Mitropolitul N. Bălan al Sibiului, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, dr. Nicolae Lupu şi Ghiţă Pop – fruntaşi ai Partidului Naţional Ţărănesc, Constantin I. C. Brătianu – liderul Partidului Naţional Liberal, Patriarhul Nicodim, Andrea Cassulo – nunţiul papal la Bucureşti, Traian Popovici – primarul Cernăuţilor şi ale altora, au contribuit în mare măsură la sistarea deportărilor şi atenuarea prigoanei rasiale.

În salvarea vieţii evreilor din România, un merit important îi revine şi **Dr. W. Filderman** care, în calitate de fost preşedinte al Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreieşti din România şi de cunoscut om politic, i-a înfruntat cu curaj şi inteligenţă pe conducătorii regimului Antonescu, obţinând de multe ori rezultate pozitive.

În vara anului 1942, Filderman i-a predat lui Iuliu Maniu un memoriu detaliat

---

*) Alexandru Şafran – Un tăciune smuls flăcărilor – pag. 96-107 – Editura Hasefer, 1996.

cuprinzând principalele idei împotriva deportării, din punctul de vedere naţional românesc şi nu ca o favoare care trebuie făcută evreilor.

Maniu şi Antonescu s-au întâlnit la 11 septembrie 1942. Cu această ocazie Maniu a prezentat lui Antonescu „argumente" pentru anularea planului de deportare care, desigur, l-a influenţat într-o oarecare măsură pe mareşal. *43)

Dar rolul hotărâtor l-au avut fără îndoială eşecul războiului fulger preconizat de Hitler şi ulterior înfrângerea de la Stalingrad, care l-au determinat pe mareşalul Antonescu să refuze categoric cererea Germaniei de a-i deporta pe evreii din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud în lagărele de exterminare naziste din Polonia.

De altfel, după înfrângerea de la Stalingrad, în atitudinea guvernului antonescian faţă de evrei intervine o schimbare, în sensul reducerii intensităţii persecuţiilor, preconizându-se chiar readucerea acasă a unor categorii de evrei deportaţi în Transnistria.

În consecinţă, în această zonă au supravieţuit peste 300.000 evrei, fapt deosebit de pozitiv, dacă ţinem seama că în multe din ţările vecine, cu excepţia Bulgariei, s-au aplicat în totalitate prevederile „soluţiei finale" preconizate de guvernarea nazistă. De la Berlin.

Această zonă a fost şi locul unde unii evrei refugiaţi din Ardealul de Nord şi-au găsit salvarea. De aici un număr limitat de evrei au putut emigra spre Israel.

Procentul de exterminare din această zonă a fost de numai 3,5%.

Zona 2. Teritoriile din nord–estul României, respectiv judeţul Dorohoi, Bucovina (de Sud şi de Nord), Basarabia şi Transnistria.

În această zonă, denumită de unii autori şi „zona morţii", **guvernul antonescian a aplicat un program deliberat şi generalizat de deportare şi exterminare în masă a evreilor.**

Motivând că doreşte să-i pedepsească pe evreii din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa pentru purtarea necorespunzătoare a unor evrei atât în timpul

---

*) Jean Ancel – Contribuţii la istoria României, vol. 2 – partea a doua – Editura Hasefer, 2003, pag.

retragerii trupelor române cât şi în perioada ocupaţiei sovietice, **guvernul antonescian a desfăşurat un adevărat război de exterminare a evreilor în primele luni după izbucnirea războiului şi i-a deportat în Transnistria aproape în totalitate pe cei rămaşi în viaţă.**

După cum arată şi cunoscutul istoric Dinu C. Giurescu, răspunderea pentru aceste acte şi purtări necorespunzătoare „*aparţine unor persoane individuale*". *44) Ea nu poate fi în niciun caz generalizată la întreaga colectivitate de aproape 200.000 de evrei pe care i-au preluat autorităţile române după eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord. Nu trebuie uitat faptul că zeci de mii de evrei au fost deportaţi de autorităţile sovietice în Siberia.

De altfel, multe din actele antiromâneşti amintite mai sus au fost înfăptuite nu de evrei ci de persoane aparţinând etniilor rusă, ucraineană şi chiar română.

Deportarea evreilor în Transnistria s-a extins şi la evreii din Bucovina de Sud şi judeţul Dorohoi, care nu au fost niciodată sub ocupaţie sovietică.

Cauza adevărată a deportărilor şi exterminărilor a fost purificarea etnică, adică înlăturarea elementului evreiesc din aceste teritorii şi orice altă justificare este o pură aberaţie luată în considerare doar de creduli.

Ca urmare, în această zonă, gradul de exterminare a evreilor a atins procentul de 63,2% la evreii români din Basarabia, Bucovina şi jud. Dorohoi şi 85,2% la evreii localnici ucraineni din Transnistria.

Exprimat în cifre absolute, reprezintă peste un sfert de milion de evrei exterminaţi.

În această zonă a avut loc cu precădere Holocaustul antonescian.

Unii comentatori prezintă aproape în exclusivitate situaţia evreilor din „zona supravieţuirii" şi caută să ocolească şi să uite în mod intenţionat cele întâmplate în „zona morţii". Guvernul antonescian şi autorităţile române din acele vremuri sunt prezentate ca salvatoare şi se cere chiar reabilitarea unor persoane condamnate pentru

---

242–248.

crimă şi genocid.

Din câte se cunoaşte, nu există ţară în care legislaţia să prevadă prescrierea crimelor săvârşite împotriva umanităţii, chiar dacă persoanele respective au contribuit ulterior la salvarea unor vieţi omeneşti.

* *

*

Exterminarea evreilor din unele teritorii şi localităţi din România, în procesul general al Holocaustului din Europa, prezintă **unele particularităţi.**

În majoritatea ţărilor cotropite de nazişti precum şi în cele aliate, autorităţile locale nou instalate au colaborat la identificarea evreilor şi la încărcarea lor în trenuri destinate lagărelor germane de exterminare din Polonia.

Gazarea şi arderea cadavrelor în aceste lagăre au fost executate însă în întregime numai de către naziştii germani.

Din România sub guvernare antonesciană, niciun tren cu evrei nu a plecat în lagărele de exterminare naziste.

În schimb, autorităţile române, din proprie iniţiativă, au planificat, organizat şi aplicat propriul program de curăţire a terenului, respectiv de exterminare a evreilor.

La şedinţa Consiliului de Miniştri din 5 septembrie 1941, mareşalul Antonescu declara clar şi fără echivoc: "*Să nu credeţi că sunt un inconştient. Să nu credeţi că atunci când am hotărât să deparazitez viaţa neamului românesc de toţi evreii, nu mi-am dat seama că produc o mare criză economică. Dar mi-am spus că este un război pe care-l duc. Şi atunci, ca la război, sunt pagube pentru naţie.*

……

Dacă scăpăm momentul acesta istoric de acum, l-am scăpat pentru

---

*) Realitatea Evreiască nr. 51 (851) din 16-31 mai 1997.

totdeauna."*45)

În consecinţă, autorităţile române au procedat la deportarea şi exterminarea în masă a evreilor în mod deosebit din partea de nord–est a României, recurgându-se la metode barbare (unele unice în Europa) pentru eliminarea fizică a acestora.

În realizarea acestui program, pentru a nu scăpa „acest moment istoric" au fost folosite toate metodele menţionate pe parcursul lucrării: execuţii în masă prin împuşcare, jaful şi deportarea urmată de foame, frig şi boli, spânzurare, ardere de oameni vii, dinamitare, deshidratare şi asfixiere în trenuri ale morţii, înecări în Nistru şi Bug etc.

Au lipsit camerele de gazare, dar chinurile şi moartea brutală a victimelor în Transnistria şi în celelalte locuri arătate în lucrare au fost la fel de barbare şi inumane ca cele din lagărele de exterminare naziste.

Aşa cum am arătat aplicarea acestei politici în teritoriile sub guvernare antonesciană a dus la exterminarea a cel puţin **270.000 de evrei români şi evrei localnici ucraineni**.

Exterminarea evreilor din teritoriile sub autoritate românească nu a fost o acţiune izolată. Ea a avut loc în condiţiile de teroare, deportare în lagăre şi de nimicire a evreilor, iniţiate şi înfăptuite aproape în întreaga Europă de către conducătorii Germaniei naziste.

Din această cauză putem afirma că **genocidul evreilor din România face parte integrantă din Holocaustul european.**

În Europa, nu au fost ucişi evrei în ţările care au luptat împotriva Germaniei fasciste, respectiv în Marea Britanie şi teritoriul neocupat al Uniunii Sovietice, în ţările neutre (Elveţia, Suedia, Lichtenstein, Irlanda şi Turcia) precum şi în Spania şi Portugalia, care, deşi erau state cu regim fascist, nu au adoptat politica de exterminare rasială a lui Hitler.

În Finlanda, care a fost aliată cu Germania şi a luptat împotriva Uniunii

---

*) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 5 septembrie 1941 - A. S. B., Fond P. C. M. Cabinet, dosar 476/1941, filele 107-109, 115, 116,.127-129, 143-144 (Lya Benjamin – Stenograme).

Sovietice, conducătorul statului, Gustav Emil Mannerheim, nu a permis exterminarea nici unui evreu.

În restul statelor din Europa, aliate sau ocupate de Germania fascistă, evreii au plătit un greu tribut de sânge. *46)

În România, „momentul istoric care nu trebuie scăpat", susţinut cu multă insistenţă de mareşalul Ion Antonescu, a fost creat de victoriile temporare de pe front şi de siguranţa câştigării războiului şi avea ca scop final curăţirea ţării de evrei.

Dar schimbarea situaţiei de pe front, prin eşecul războiului fulger al lui Hitler şi ulterior prin înfrângerea armatei germane de la Stalingrad şi modificarea echilibrului de forţe în favoarea aliaţilor au făcut ca guvernul antonescian să nu-şi poată pune în aplicare întregul program de „deparazitare şi purificare etnică".

Începând din anul 1943, în rândul conducătorilor României apare tot mai des spectrul întunecat al posibilităţii pierderii războiului şi implicit apropierea pentru ei a orei socotelilor.

Discursul politic al mareşalului se schimbă radical.

La şedinţa Consiliului de Miniştri din 20 aprilie 1943, mareşalul Antonescu declara: „*Eu lupt să câştig războiul, dar se poate întâmpla ca să-l câştige democraţiile".*

……

„Şi atunci să expun eu generaţiile viitoare ale neamului să fie pedepsite, fiindcă printr-o asemenea măsură a mea au fost scoşi evreii din ţară?" *47*)

În consecinţă, începând cu anul 1943, deportările în Transnistria s-au sistat aproape în totalitate, nu se mai punea problema deportării evreilor din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud în lagărele de exterminare din Polonia, prigoana rasială a scăzut din intensitate.

În prezent, cu ocazia unor întâlniri şi reuniuni între specialiştii din domeniu, din ţară şi de peste hotare, continuă să aibă loc discuţii în contradictoriu, dacă în

---

*) Vezi tabelul nr. 13 de la pag. 112.

**) Vezi stenograma Consiliului de Miniştri din 20 aprilie 1943 – A. S. B., Fond 103, microfilme rola 1-106 (Lya Benjamin – Stenograme).

România a fost sau nu Holocaust şi care a fost dimensiunea acestui fenomen.

Se acreditează chiar ideea că în România nu a fost Holocaust, dar aceasta a participat la Holocaustul din Basarabia, Bucovina şi Transnistria, ceea ce este eronat.

Guvernul Antonescu nu a participat la Holocaustul din Basarabia, Bucovina şi Transnistria, **ci a organizat şi aplicat în mod concret Holocaustul, întrucât aceste teritorii erau sub administraţie românească.**

În Basarabia, Bucovina şi Transnistria, guvernatorii, prefecţii, pretorii, comandanţii de legiune de jandarmi şi alţi factori de răspundere reprezentau autoritatea românească, aveau dreptul de viaţă şi moarte asupra evreilor şi poartă răspunderea pentru crimele săvârşite în aceste teritorii.

Nimeni nu neagă faptul că în aceste teritorii unele crime s-au comis şi de către subunităţi germane de poliţie SS, dar acestea s-au făcut în colaborare sau cu acordul tacit al autorităţilor române.

Poporul român are dreptul să cunoască adevărul şi să tragă concluziile şi învăţămintele care se impun.

Afirmăm încă o dată că poporul român **nu este vinovat şi nu poate fi culpabilizat** pentru cele întâmplate, răspunderea juridică şi morală revenind autorităţilor antonesciene din acea perioadă precum şi unor elemente criminale şi extremiste care au participat la acest genocid.

Drumul spre adevăr şi asumarea răspunderii este însă lung şi anevoios. Dar parcurgerea lui până la capăt ar reprezenta o certitudine că asemenea evenimente reprobabile nu se vor mai repeta niciodată pe pământul românesc.

DATE CALENDARISTICE MEMORABILE

ÎN PERIOADA PRIGOANEI RASIALE ŞI A GENOCIDULUI DIN TERITORIILE AFLATE SUB AUTORITATEA ROMÂNEASCĂ

28 decembrie 1937 – 10 februarie 1938 – Guvernarea Goga-Cuza, primul

guvern care a transformat antisemitismul în politică de stat.

Acest guvern promulgă în ianuarie 1938, Legea revizuirii cetăţeniei, prima manifestare a prigoanei rasiale, care va continua cu intensitate crescândă în perioada următoare şi mai ales în anii celui de al doilea război mondial, în timpul guvernării Antonescu.

24 noiembrie 1939 – 4 iulie 1940 – Guvernarea Gh. Tătărăscu – în perioada căreia a avut loc cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi ţinutului Herţa către Uniunea Sovietică şi pogromul antievreiesc de la 1 iulie 1940 din oraşul Dorohoi (70 morţi). Concomitent au loc în ţară primele acţiuni criminale împotriva evreilor (aruncări din trenuri, uciderea unor evrei în diverse localităţi).

4 iulie 1940 – 4 septembrie 1940 – Guvernarea Ion Gigurtu. La data de 30 august 1940, în baza Dictatului de la Viena, guvernul Gigurtu cedează Ungariei Ardealul de Nord. În perioada guvernării Gigurtu se înrăutăţeşte situaţia evreilor din România, prin promulgarea unor legi rasiale de inspiraţie nazistă.

4 septembrie 1940 – Generalul Ion Antonescu preia puterea politică în România.

6 septembrie 1940 – Regele Carol al II-lea este obligat să abdice în favoarea fiului său Mihai.

7 septembrie 1940 – Generalul Ion Antonescu cedează Bulgariei Dobrogea de Sud – teritoriu cunoscut sub numele de Cadrilater.

14 septembrie 1940 – România este proclamată prin Decret Regal, Stat Naţional-Legionar. Prin acest Decret Regal, Mişcarea Legionară este recunoscută ca singura mişcare în noul stat iar generalul Ion Antonescu este numit Conducătorul Statului Legionar şi Şeful Regimului Legionar. Horia Sima este numit conducătorul Mişcării Legionare.

14 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941 – Perioada guvernării legionare. Se adoptă numeroase legi antievreieşti şi au loc multe cazuri de maltratare şi ucidere a evreilor de către legionari, pe cuprinsul întregului teritoriu al ţării. Concomitent au loc asasinate înfăptuite de legionari împotriva unor personalităţi româneşti.

21 – 23 ianuarie 1941 – Rebeliunea legionară în scopul preluării puterii în

totalitate de către legionari, care se soldează cu masacre, jafuri şi distrugeri.

Pentru populaţia evreiască din Bucureşti, rebeliunea are drept bilanţ 130 de evrei ucişi, 25 de temple şi sinagogi profanate sau incendiate, 616 magazine şi 547 locuinţe evreieşti jefuite, devastate şi unele incendiate.

Rebeliunea este înăbuşită de armată, mişcarea legionară înlăturată de la conducere şi interzisă, puterea este preluată în întregime de generalul Ion Antonescu.

28 ianuarie 1941 – Se formează un nou guvern, prezidat de generalul Ion Antonescu, format exclusiv din militari şi tehnicieni care va continua şi chiar înăspri prigoana rasială împotriva evreilor prin promulgarea de legi antievreieşti.

22 iunie 1941 – Germania fascistă dezlănţuie războiul împotriva Uniunii Sovietice, în care este antrenată şi România.

În perioada premergătoare şi după declanşarea războiului, zeci de mii de evrei sunt evacuaţi din localităţile rurale şi din oraşele mai mici şi concentraţi în oraşele reşedinţă de judeţ. Unii sunt evacuaţi şi în lagărele de la Târgu Jiu şi Craiova.

22 iunie 1941 – septembrie 1941 – Perioada terorii şi asasinatului în masă a populaţiei evreieşti din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa (cea. 55.000 de morţi).

29 iunie – 6 iulie 1941 – Pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi (cea. 8.000 de morţi).

8 iulie 1941 – Mihai Antonescu, preşedintele ad-interim al Consiliului de Miniştri, expune în Guvern planul său de „purificare etnică, pentru migraţiunea forţată a întregului element evreiesc din Basarabia şi Bucovina, care trebuie zvârlit peste graniţă”.

19 august 1941 – Încheierea la Tighina a unui pact între Germania şi România prin care teritoriul dintre Nistru şi Bug (cunoscut sub numele de Transnistria) trece sub autoritatea românească.

12 septembrie – 10 noiembrie 1941 – Deportarea în Transnistria a evreilor rămaşi în viaţă din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa după un plan bine pus la punct, pe centre de deportare (lagăre de tranzit şi ghetouri), itinerare, puncte de trecere a Nistrului şi judeţe de destinaţie din Transnistria.

9 – 13 octombrie 1941 – Deportarea evreilor din Bucovina de Sud în Transnistria.

16 octombrie 1941 – Căderea oraşului Odessa, după un îndelungat asediu.

22 octombrie 1941 – Clădirea Comandamentului Militar Român din Odessa (instalat în fostul sediu al NKVD) sare în aer; în urma acestui atentat au fost ucise 61 de persoane (un general, 16 ofiţeri, 35 soldaţi şi 9 subofiţeri şi funcţionari).

23 – 26 octombrie 1941 – Asasinatele sângeroase de la Odessa. Exterminarea ca represalii a zeci de mii de evrei localnici ucraineni şi evrei basarabeni refugiaţi în oraş.

Noiembrie 1941 – Concentrarea evreilor localnici ucraineni din sudul şi centrul Transnistriei şi a unor evrei basarabeni în lagărele din judeţul Golta (Bogdanovka, Domanovka şi Akmecetka) şi în alte lagăre şi ghetouri.

7 – 13 noiembrie 1941 – Deportarea evreilor din judeţul Dorohoi în Transnistria.

17 noiembrie 1941 – Încheierea deportării în Transnistria din toamna anului 1941, a evreilor din Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi (cea 142.000 de evrei deportaţi).

16 decembrie 1941 – Se desfiinţează Federaţia de Comunităţi Evreieşti din România şi se înlocuieşte cu Centrala Evreilor din România.

Iarna anului 1941-1942 – În condiţiile unei ierni aspre, zeci de mii de evrei din ghetourile şi lagărele din Transnistria au murit de foame, frig, boli şi mizerie. Se declanşează o cumplită epidemie de tifos exantematic care va secera mii de vieţi omeneşti.

21 decembrie 1941 – 20 ianuarie 1942– Masacrarea evreilor din lagărul Bogdanovka – jud. Golta (în majoritate evrei localnici ucraineni şi basarabeni).

Ianuarie – februarie 1942 – Deportarea evreilor supravieţuitori din Odessa în lagărele şi ghetourile din judeţul Berezovka şi din alte judeţe din Transnistria.

Februarie 1942 – Masacrarea evreilor din lagărele de la Domanovka şi Acmecetka – jud. Golta (în majoritate evrei localnici ucraineni şi basarabeni).

27 februarie 1942 – Scufundarea vasului Struma (769 de morţi).

7 – 28 iunie 1942 – Deportarea în Transnistria a unui nou lot de cea. 4.000 de evrei din Cernăuţi.

14 iunie 1942 – Deportarea în Transnistria a unui nou lot de 450 de evrei din judeţul Dorohoi.

Anul 1942 – Deportarea în Transnistria a cea. 4.000 de evrei din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud.

15 octombrie 1942 – Se comunică Hotărârea Consiliului de Miniştri de a nu se mai face niciun fel de deportare de evrei, până nu se va crea o instituţie pentru organizarea acestei acţiuni.

19 noiembrie 1942 – Ofensiva sovietică de la Stalingrad care se va solda cu încercuirea şi distrugerea Armatei a VI-a Germană şi schimbarea cursului războiului. Aceasta va avea ca urmare şi schimbarea în mare măsură a atitudinii guvernului Antonescu faţă de soarta evreilor din România.

1 ianuarie 1943 – Deplasarea primei delegaţii a Comisiei de Ajutor de la Centrala Evreilor condusă de Fred Şaraga, pentru organizarea asistenţei evreilor care mai erau în viaţă în Transnistria.

20 – 26 decembrie 1943 – Repatrierea evreilor deportaţi din judeţul Dorohoi şi a unor categorii de evrei deportaţi din Vechiul Regat.

9 martie 1944 – Repatrierea a 1.846 de copii orfani din Transnistria.

20 martie 1944 – Trupele sovietice au atins Nistrul şi au eliberat întreaga regiune din nordul Transnistriei şi implicit cea. 50.000 de evrei deportaţi din Basarabia şi Bucovina rămaşi în viaţă la acea dată în acest ţinut.

3 august 1944 – Scufundarea vasului Mefkure (416 evrei morţi).

23 august 1944 – Încheierea prigoanei rasiale şi a Holocaustului dezlănţuit împotriva evreilor din teritoriile aflate sub autoritate românească (exterminaţi: 155.000 de evrei români şi 115.000 de evrei localnici ucraineni din Transnistria).

DATE ŞI CALCULE STATISTICE

PRIVIND EVREII DIN ROMÂNIA

ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Cifrele statistice folosite în lucrare s-au stabilit în cea mai mare parte pe baza datelor oficiale ale statului român, rezultate din recensămintele populaţiei şi alte înregistrări speciale:

– Recensământul General al Populaţiei României din 29 decembrie 1930.

– Recensământul populaţiei de la 6 aprilie 1941.

– Inventarierea Basarabiei şi Bucovinei de Nord în august-septembrie 1941.

– Recensământul locuitorilor având sânge evreiesc din luna mai 1942.

– Înregistrarea evreilor rămaşi în viaţă în Transnistria efectuată de Inspectoratul General al Jandarmeriei în luna septembrie 1943.

– Alte înregistrări speciale.

1. Numărul evreilor din România în anii 1930 şi 1940

SPECIFICARE	1930	1940
ROMÂNIA MARE – TOTAL	**756.930**	**800.000**
1. România (fără teritoriile cedate)	329.841	350.000
2. Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa (URSS)	277.949	290.000
3. Transilvania de Nord (Ungaria)	148.294	159.000
4. Cadrilater (Bulgaria)	846	1.000

Notă: Datele pentru anul 1930 – reprezintă persoanele de religie mozaică

înregistrate la Recensământul General al Populaţiei României din 29 decembrie 1930.

Datele pentru anul 1940 s-au calculat ţinând seama de modificările intervenite în perioada 1930 – 1940, datorită sporului natural şi migraţiunilor de populaţie evreiască din şi spre alte ţări.

După cum se arată într-un memoriu întocmit de Institutul Central de Statistică (Oficiul de Studii) semnat de Anton Golopenţia, în perioada 1930 – 1940 sporul natural la evrei a fost de 6.786 de suflete, dar se precizează că modificarea cifrei populaţiei evreieşti prin migraţiune nu este cunoscută cu exactitate, lipsind indicaţii privind evreii intraţi în ţară clandestin. În concluzie, se arată în raport, se poate socoti **că evreii din România n-au sporit în intervalul 1930 – 1940 cu o cifră care să întreacă 50.000**.

Conform tabelului de mai sus, evreii au sporit în intervalul 1930 – 1940 **cu 43.070 persoane.**

2. Numărul evreilor din teritoriile aflate sub autoritatea antonesciană după izbucnirea războiului

SPECIFICARE	Evrei după izbucnirea războiului - persoane -
EVREI – TOTAL (1+2)	**675. 000**
1. EVREI ROMÂNI (fără Transilvania de Nord şi Cadrilater)	**540. 000**
A. În Vechiul Regat şi Transilvania de Sud	312.

	000
B. În Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi	228.000
Din care: - în Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa	192.000
- în Bucovina de Sud şi judeţul Dorohoi	36.000
2. EVREII LOCALNICI UCRAINENI DIN TRANSNISTRIA	**135.000**

Notă: Datele din tabelul de mai sus cuprind evreii din teritoriile aflate sub autoritatea românească, după eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi ţinutului Herţa şi trecerea regiunii Transnistria sub administraţia românească.

Nu s-au inclus 160.000 de evrei din Transilvania de Nord şi Cadrilater precum şi cea. 100.000 de evrei din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, care s-au retras voluntar sau silit cu autorităţile sovietice (inclusiv cei deportaţi în Siberia, ucişi în bombardamente şi de trupele germane de curăţire a terenului, cei înrolaţi în armata sovietică, morţi la asediul Odessei etc).

S-au inclus 135.000 de evrei localnici ucraineni, preluaţi de autorităţile române după trecerea Transnistriei sub administraţie românească.

3. Numărul evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa exterminaţi în perioada de la izbucnirea războiului şi până la deportările în Transnistria

– calcul statistic -

Specificare	Evrei - total persoane
1. Rămaşi sub autoritate antonesciană	**192.000**
2. Înregistraţi la inventarierea de la 01.09.1941 - înainte de deportare	**126.434**
3. Evrei basarabeni refugiaţi la Odessa şi preluaţi de autorităţile române	**10.000 *)**
4. Evrei din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa exterminaţi în perioada 22.06.1941 - 1.09.1941	**55.566**

*) O mare parte din aceşti refugiaţi au fost ucişi în represaliile de la Odessa.

4. Numărul evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa existenţi înainte de deportare

Specificare	Persoane
EVREI - TOTAL	**126.434**
Bucovina de Nord - Cernăuţi	**53.809**

- Storojineţ	49.497 4.312
Basarabia - în oraşe - în lagăre şi ghetouri - Secureni şi Edineţi (Hotin) - Mărculeşti (Soroca) - Tg. Vărtăjeni (Soroca) - Ghetoul Chişinău	**72.625** 6.883 65.742 20.909 10.737 24.000 10.096

După Congresul Mondial Evreesc – Secţiunea din România – Populaţia evreească în cifre – Memento statistic – 1945, pag. 37-38 (pe baza inventarierii Basarabiei şi Bucovinei de Nord în august-septembrie 1941).

Datele au fost verificate şi din alte surse în care au fost găsite valori apropiate.

5. Numărul evreilor din România deportaţi în Transnistria

– calcul statistic -

Specificare	EVREI -TOTA

	L-
1. Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa	
-Înregistraţi la data de 1 IX 1941	126.434
-Înregistraţi la data de 20 V 1942	17.081
- Deportaţi (în anul 1941) - Diferenţa	109.353
- Deportaţi din Cernăuţi 7–28 iunie 1942	4.000
Total deportaţi	**113.353**
2. Bucovina de Sud	
-Existenţi înainte de deportare	24.000
-Înregistraţi la data de 20 V 1942	179
Total deportaţi (diferenţa)	**23.821**
3. Jud. Dorohoi (fără ţinutul Herţa)	
- Existenţi înainte de deportare	12.000
- Înregistraţi la data de 20 V 1942	2.316
- Deportaţi (în anul 1941) - Diferenţa	9.684
- Deportaţi la data de 14 VI 1942	450
Total deportaţi	**10.134**
4. Vechiul Regat şi Transilvania de Sud	
Total deportaţi	**3.968**
TOTAL DEPORTAŢI DIN	**151.27**

ROMÂNIA	**6**

6. Numărul evreilor din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud deportaţi în Transnistria

Specificare	Deportaţi total - pers -
EVREI DEPORTAŢI – TOTAL	**3.968**
Din care:	
1. Suspectaţi cu vederi de stânga	1.046
A. Din lagărul Tg. Jiu	407
B. Din penitenciare	85
C. Din cei aflaţi în libertate	554
2. Care au cerut repatrierea în Basarabia	578
3. Pentru lipsă de la muncă de folos obştesc*)	594
4. Condamnaţi pentru diverse delicte şi alţii	250
5. Din batalionul de muncă 120	

Balta (care a funcţionat aproape doi ani în Transnistria)	1.500

*) Situaţie la data de 12-X-1942. S-au mai făcut deportări şi ulterior acestei date.

7. Numărul evreilor deportaţi din România exterminaţi în Transnistria

SPECIFICARE	Evrei total - persoane -	%
EVREI DEPORTAŢI ÎN TRANSNISTRIA - TOTAL	150.000	100,0
EVREI RĂMAŞI ÎN VIAŢĂ - TOTAL	60-70.000	40-46
EVREI EXTERMINAŢI ÎN TRANSNISTRIA - TOTAL	**80-90.000**	**54-60**

Notă: În numărul total al evreilor deportaţi şi exterminaţi în Transnistria sunt incluşi şi evreii care au fost ucişi sau au murit pe drum, aceştia însumând cel puţin 5.000 de victime.

8. Evreii localnici ucraineni din Transnistria trecuţi sub autoritatea antonesciană

– situaţia în luna noiembrie 1941 -

SPECIFICARE	EVREI TOTAL - persoane -
Evreii localnici ucraineni din Transnistria trecuţi sub autoritate românească –total	**135.198**
1. Ucişi în timpul represaliilor de la Odessa (22-26.10.1941)	**20.000**
2. Supravieţuitori existenţi la sfârşitul lunii noiembrie 1941, la Odessa	**30.000**
3. Evrei ucraineni din nordul şi sudul Transnistriei existenţi în noiembrie 1941 - total	**85.198**
A. În nordul şi vestul Transnistriei – total	**15.198**
-Moghilev	3.733
-Şargorod	2.000
-Râbniţa	1.467
-Tulcin	118

-Spicov	27
-lagărul Peciora	3.005
-lagărul Rogozna	848
-Balta şi alte localităţi	4.000
B. Deportaţi în jud. Golta şi Berezovka din alte localităţi din Transnistria	**70.000*48)**

9. Numărul evreilor localnici ucraineni sub autoritatea antonesciană, exterminaţi în perioada celui de-al doilea război mondial

SPECIFICARE	Evrei total - persoane -	%
Evrei localnici ucraineni - total	135.000	100,0
Rămaşi în viaţă la sfârşitul războiului	20.000*)	14,8
Exterminaţi	**115.000**	**85,2**

*) După Radu Lecca, comisar pentru problemele evreieşti

*) Adunaţi în lagărele Bogdanovka, Domanovka, Acmecetka şi alte lagăre şi ghetouri din jud. Golta şi Berezovka, inclusiv cei morţi pe drum.
Notă: Datele au fost stabilite după M.Carp-Cartea Neagră- vol.3, pag. 207 – Editura Diogene, 1996.

10. Numărul total al evreilor din teritoriile sub autoritatea antonesciană, exterminaţi în perioada celui de al doilea război mondial

SPECIFICARE	EVREI EXTERMI-NAŢI
A. EVREI ROMÂNI	**155.000**
- Pogromul de la Dorohoi – 1 iulie 1940	70
- Rebeliunea legionară 21–23 ianuarie 1941	130
- Pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi (29 iunie – 6 iulie 1941)	8.000
- Exterminaţi între 22 iunie şi 1 septembrie 1941 în Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa	55.000
- Transnistria (septembrie 1941 – martie 1944)	80.000
- Alte victime	11.800*49)
B. EVREI LOCALNICI UCRAINENI	**115.000**
TOTAL EVREI	**270**

*) Cuprinde evreii ucişi sau morţi în timpul deplasării spre Transnistria, evreii basarabeni refugiaţi la Odessa ucişi în timpul represaliilor precum şi alte victime din perioada războiului.

EXTERMINAŢI (A+B)	**.000**

11. Gradul de exterminare şi supravieţuire a evreilor din teritoriile de sub autoritatea antonesciană în perioada celui de-al doilea război mondial

SPECIFICARE	Evrei la începutul războiului - pers -	Evrei Exterminaţi -pers-	Gradul de exterminare %	re
1. EVREI ROMÂNI- TOTAL	**540.000**	**155.000**	**28,7**	
A. Din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud	312.000	11.000	3,5	
B. Din Basarabia, Bucovina şi jud. Dorohoi	228.000	144.000	63,2	
2. EVREI LOCALNICI UCRAINENI- TOTAL	**135.000**	**115.000**	**85,2**	
TOTAL (1 + 2)	**675.000**	**270.000**	**40,0**	

12. Balanţa demografică a evreilor sub guvernarea antonesciană

Evrei români (din fosta Românie Mare)

SPECIFICARE	Evrei - total -
1. Evrei din România Mare după recensământul din anul 1930 (fără Transilvania de Nord şi Cadrilater)	**607.970**
2. Evrei din România Mare în anul 1940 (fără Tran-silvania de Nord şi Cadrilater)	**640.000**
3. Evrei retraşi cu autorităţile sovietice după izbucnirea războiului (inclusiv încorporaţi în armata sovietică, deportaţi în Siberia, ucişi în bombardamente şi de trupele germane de curăţire a terenului, refugiaţi la Odessa morţi, în timpul asediului etc)	**100.000**
4. Rămaşi sub guvernarea antonesciană	**540.000**
5. Rămaşi în viaţă la sfârşitul războiului, din care: - Din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud (fără jud. Dorohoi) - Din Basarabia (întorşi din Transnistria) - Din Bucovina de Nord şi Sud (întorşi din Transnistria şi cei nedeportaţi) - Din judeţul Dorohoi (întorşi din	**385.000** 310.000 14.000 53

Transnistria şi cei nedeportaţi)	.000 8. 000
6. **Exterminaţi (diferenţa)**	**15 5.000**

Notă: **Ţinând seama şi de cei cea 115.000 de evrei localnici ucraineni din Transnistria, ucişi în perioada ocupaţiei române, numărul total al evreilor exterminaţi sub guvernarea Antonescu, însumează 270.000 de oameni.**

Precizări la unele date statistice din tabelul 12:

Numărul evreilor români rămaşi în viaţă în Transnistria a fost stabilit de Inspectoratul General al Jandarmeriei prin înregistrarea pe judeţe şi localităţi la data de 1 septembrie 1943. Potrivit acestei situaţii, dintre evreii evacuaţi din Basarabia au rămas în viaţă 13.980, iar din Bucovina (de Nord şi Sud) 36.761. La cei din Bucovina trebuie adăugaţi şi peste 16.000 de evrei nedeportaţi (cei mai mulţi din Cernăuţi). În total, deci, din Bucovina (de Nord şi Sud) au rămas în viaţă cea 53.000 de evrei.

În judeţul Dorohoi s-au reîntors din Transnistria peste 6.000 de evrei, la care, dacă adăugăm şi cea 2.000 de evrei nedeportaţi, numărul celor rămaşi în viaţă este de cea 8.000 de evrei.

13. Evreii din Europa exterminaţi în perioada Holocaustului

ŢARA	Populaţia evreiască înainte de război - pers. -	Evrei exterminaţi în perioada Holocaustului	exter-n

		- pers. -	
EUROPA	**9.211.0001)**	**5.933.000**	
1. Polonia	3.300.000	2.800.000	
2. Uniunea Sovietică**2)**	3.025.000	1.475.000	
3. Ungaria	564.000	335.000	
Din care: Ardealul de Nord	160.000	135.000	
4. România (sub guvernarea antonesciană)	**675.000**	**270.000**	
- evrei români	**540.000**	**155.000**	
- evrei localnici ucraineni	**135.000**	**115.000**	
5. Cehoslovacia	315.000	260.000	
6. Germania	210.000	170.000	
7. Lituania	150.000	135.000	
8. Franţa**3)**	300.000	90.000	
9. Olanda**3)**	150.000	90.000	
10. Letonia	95.000	85.000	
11. Grecia	75.000	60.000	
12. Iugoslavia	75.000	55.000	
13. Belgia**3)**	90.000	40.000	
14. Austria	60.000	40.000	
15. Italia**3)**	57.000	15.000	
16. Bulgaria	50.000	7.000	
17. Alte ţări**4)**	20.000	6.000	

Notă: Cu excepţia datelor pentru România, Ungaria şi Uniunea Sovietică, cifrele de mai sus pe ţări au fost extrase sau prelucrate după lucrarea lui Jacob

Lestchinsky „Bilan de l'Extermination".

Pentru România s-au inclus numai evreii din teritoriile sub guvernarea antonesciană – inclusiv Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa după eliberare precum şi Transnistria după trecerea acestui teritoriu sub autoritate românească.

Ardealul de Nord a fost inclus la Ungaria, întrucât în acest teritoriu ocupat vremelnic, evreii au fost deportaţi în lagărele de exterminare de către statul maghiar.

Precizări la unele date statistice din tabelul 13:

1) Cu evreii din Marea Britanie şi din ţările neutre (care nu au fost afectate de Holocaust), populaţia evreiască din Europa depăşea 9,5 milioane de locuitori.

2) În Uniunea Sovietică nu s-au inclus ţările baltice (Lituania, Letonia şi Estonia) şi nici Basarabia, Bucovina de Nord şi Transnistria. Populaţia evreiască de dinainte de război, din tabel, include atât populaţia din zona ocupată de nemţi cât şi din cea neocupată. Dacă ţinem seama de faptul că populaţia evreiască din zona ocupată a însumat cea două milioane locuitori, atunci pierderile din zonele ocupate de nemţi în Uniunea Sovietică reprezintă o pondere de 73,8%

3) Inclusiv refugiaţii.

4) Danemarca, Estonia, Luxemburg, Norvegia şi Danzig.

BALANŢA DEMOGRAFICĂ GENERALĂ A EVREILOR DIN FOSTA ROMÂNIE MARE ŞI TRANSNISTRIA ÎN PERIOADA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

A. EVREI ROMÂNI DIN FOSTA ROMÂNIE MARE ÎN ANUL 1940 – TOTAL 800.000

Din care:

1. EVREI ROMÂNI RĂMAŞI ÎN VIAŢĂ 410.000
2. EVREI ROMÂNI EXTERMINAŢI SUB GUVERNARE HORTHYSTĂ ÎN ARDEALUL DE NORD 135.000
3. EVREI ROMÂNI DIN BASARABIA ŞI

BUCOVINA DE NORD, RETRAŞI, UCIŞI ŞI
DISPĂRUŢI ÎNAINTE DE INTRAREA
TRUPELOR ROMÂNE 100.000
4. EVREI ROMÂNI EXTERMINAŢI SUB
GUVERNAREA ANTONESCU (800.000-645.000) 155.000
B. EVREI LOCALNICI UCRAINENI DIN

TRANSNISTRIA PRELUAŢI DE

AUTORITĂŢILE ANTONESCIENE 135.000
Din care:
1. Rămaşi în viaţă 20.000
2. Exterminaţi sub guvernarea antonesciană 115.000
EVREI EXTERMINAŢI SUB

GUVERNAREA ANTONESCU TOTAL 270.000
Din care:
– evrei români (pet A4) 155.000
– evrei localnici ucraineni (pet B2) 115.000

PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA CONŢINUTUL METODOLOGIC AL INDICATORILOR STATISTICI PREZENTAŢI ÎN BALANŢĂ

I. CU PRIVIRE LA EVREII ROMÂNI DIN FOSTA ROMÂNIE MARE

A. Cifra de 800.000 de persoane care cuprinde evreii români (din fosta România Mare) în anul 1940, a fost stabilită pe baza recensământului din anul 1930 (756.930), la ca s-a adăugat creşterea de circa 43.000 de persoane din peroada 1930-1940, reprezentând sporul natural şi imigranţii veniţi din ţările vecine invadate de armata germană. În memoriul întocmit de Institutul Central de Statistică (Oficiul de Studii) semnat de cunoscutul statistician Anton Golopenţia, se arată că evreii din

România nu au sporit în intervalul 1930-1940 cu o cifră care să întreacă 50.000 (Recensământul General al României din 1941, pag. 241-253).

1. Cifra de 410.000 evrei rămaşi în viaţă din fosta România Mare, cuprinde circa 51.000 de evrei basarabeni şi bucovineni supravieţuitori în Transnistria (înregistrare efectuată de Inspectoratul General al Jandarmeriei la 1 septembrie 1943) plus 16.000 evrei nedeportaţi din această zonă, 6.000 evrei supravieţuitori şi 2.000 evrei nedeportaţi din judeţul Dorohoi, 310.000 evrei din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud precum şi 25.000 evrei supravieţuitori din Ardealul de Nord.

Această cifră este confirmată de înregistrarea făcută de Congresul Mondial Evreiesc în anul 1947, care stabileşte la 428.312, numărul evreilor care trăiau în anul respectiv pe teritoriul României. *50)

De asemenea, ea este confirmată şi de numărul evreilor care au emigrat din România şi Republica Moldova (cea 350.000 în Israel şi cea 70.000 în Occident) la care se adaugă şi cea 20.000 evrei rămaşi în viaţă în aceste două state, la sfârşitul anului 2000.

2. Cifra de 135.000 de evrei dispăruţi sub guvernare horthystă în Ardealul de Nord (deportaţi în lagărele de exterminare în masă din Polonia şi Germania) a fost stabilită de cercetători care au studiat această problemă (Arhiva F.C.E.R. – mapa Transilvania de Nord).

3. Cifra de 100.000 de evrei români, din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, retraşi, ucişi şi dispăruţi înainte de intrarea trupelor române, cuprinde:

– evrei deportaţi de autorităţile sovietice în Siberia;

– evrei înrolaţi în armata sovietică;

– evrei retraşi voluntar sau silit cu autorităţile sovietice (mulţi dintre ei, ajunşi din urmă de trupele germane, au fost ucişi în bombardamente pe linia frontului sau împuşcaţi de trupele speciale germane de curăţire a terenului);

– evrei refugiaţi din Basarabia la Odessa, care au murit în timpul lungului

---

*) Congresul Mondial Evreiesc – Secţiunea din România "Aşezările evreilor din România" –

asediu asupra acestui oraş;

– evrei ucişi în bombardamente la Chişinău şi în alte localităţi etc.

Toate aceste categorii de evrei, nu au intrat sub jurisdicţia antonesciană şi, ca atare, nu pot fi înregistraţi ca exterminaţi sub autoritate românească.

Această cifră a fost stabilită pe baza unor aprecieri făcute de cercetători cunoscuţi în acest domeniu.

Astfel, Raul Hilberg, în cunoscuta sa lucrare „Exterminarea evreilor din Europa", vol.1, pag. 676, arată că, numărul de evrei care au fost deportaţi sau evacuaţi din Bucovina de Nord şi Basarabia în ultimele săptămâni ale dominaţiei sovietice depăşeşte 100.000.

Radu Ioanid, în lucrarea sa „Evreii sub regimul Antonescu", la pag. 398 arată: „*conform unor evaluări diverse, aproximativ 100.000 evrei din Basarabia şi Bucovina s-au retras cu autorităţile sovietice sau au fost deportaţi de ele*".

Un raport al OSS consideră că „*100.000 până la 130.000 de evrei au fugit din faţa trupelor care au intrat în Basarabia şi Bucovina*" (American Jewish Archives, Cincinnati, JAFFIS OSS).

Dr. Sabin Manuilă şi dr. Filderman, într-un studiu apărut în anul 1957, indică de asemenea cifra de circa 100.000 de evrei din Basarabia şi Bucovina de Nord, retraşi silit sau voluntar cu autorităţile sovietice. Multe alte documente comunică o cifră apropiată de aceasta privind numărul mare de evrei din Basarabia şi Bucovina de Nord deportaţi sau retraşi cu autorităţile sovietice înainte de intrarea trupelor române.

Numai din oraşul Chişinău, care avea înainte de război cea 50.000 de evrei, cea 40.000 dintre aceştia au dispărut înainte de intrarea trupelor române. Din oraşul Cernăuţi au fost deportaţi în Siberia circa 10.000 evrei (Jean Ancel, Contribuţii la istoria României, vol. I, partea a II-a, pag. 230) şi astfel de exemple sunt numeroase. Asta ne face să tragem concluzia că cifra de circa 100.000 de evrei, retraşi, ucişi şi dispăruţi înainte de intrarea trupelor române, poate fi luată în considerare.

Memento Statistic- Bucureşti, 1947, pag. 30.

4. Cifra de 155.000 evrei români exterminaţi sub guvernarea Antonescu rezultă ca diferenţă între numărul total al evreilor din fosta Românie Mare din anul 1940 şi cei rămaşi în viaţă (410.000), la care se adaugă cei exterminaţi sub autoritate horthystă (135.000) şi cei 100.000 retraşi cu autorităţile sovietice (800.000-645.000)

Trebuie subliniat faptul că numărul de 155.000 de evrei români exterminaţi sub guvernarea antonesciană stabilit prin balanţă corespunde cu cifra rezultată prin metoda directă stabilită în lucrare, ceea ce confirmă veridicitatea acestei cifre.

II. CU PRIVIRE LA EVREII LOCALNICI UCRAINENI DIN TRANSNISTRIA

Situaţia evreilor localnici ucraineni din Transnistria sub autoritatea antonesciană în perioada celui de-al doilea război mondial se prezintă după cum urmează:

1. Număr de evrei ucraineni preluaţi de autorităţile române

TOTAL (a+b+e) 135.000

Din care:

A) ucişi în represalii la Odessa 20.000

B) deportaţi în lagărele şi ghetourile

Din judeţele Golta şi Berezovka 100.000*)

C) rămaşi în nordul şi vestul Transnistriei 15.000

2. Rămaşi în viaţă la sfârşitul războiului 20.000

3. Exterminaţi (135.000-20.000) 115.000

*) Inclusiv circa 30.000 de evrei din Odessa deportaţi în lunile ianuarie-februarie 1942, precum şi cei împuşcaţi sau morţi pe drum.

Numărul evreilor ucişi în represaliile de la Odessa a fost de circa 25.000 din care, circa 20.000 evrei localnici ucraineni şi circa 5.000 evrei basarabeni refugiaţi în acest oraş.

În lagărele şi ghetourile din judeţele Golta şi Berezovka au fost deportaţi, din alte judeţe, de către autorităţile române circa 150.000 evrei din care, **circa 100.000 evrei localnici ucraineni** şi circa 50.000 evrei basarabeni şi bucovineni.

Evreii localnici ucraineni rămaşi sub autoritate românească, în nordul şi vestul Transnistriei **(15.000 evrei)** sunt menţionaţi pe localităţi de către M. Carp, în Cartea Neagră, vol. 3, pag. 207, Editura Diogene, 1996.

Restul de circa 165.000 evrei ucraineni, până la limita de 300.000 evrei cât avea Transnistria înainte de război, s-au retras cu autorităţile sovietice (inclusiv cei încorporaţi în Armata Roşie), au dispărut în lungul asediu al oraşului Odessa sau au fost ucişi de către unităţile speciale germane de curăţire a terenului (Einsatzgruppe D) şi în bombardamente, înainte de instalarea autorităţilor române.

Rezultă că numărul total al evreilor exterminaţi în teritoriile aflate sub autoritatea antonesciană, stabilit prin balanţa statistică demografică, însumează circa 270.000 de victime din care circa 155.000 de evrei români şi circa 115.000 evrei localnici ucraineni.

* *

*

Trebuie însă să recunoaştem că nimeni nu a numărat victimile şi nimeni nu poate stabili cu exactitate numărul acestora.

Esenţial este faptul că, putem afirma cu certitudine **că în teritoriile aflate sub guvernarea Antonescu, peste un sfert de milion de oameni au fost exterminaţi pentru singura lor vină că s-au născut evrei**.

LISTA GHETOURILOR ŞI LAGĂRELOR DIN TRANSNISTRIA

1. Alexandrovka.
2. Ananiev.
3. Akmecetka.
4. Arva.
5. Balanovka.
6. Balta.
7. Balki.
8. Bar.
9. Bogdanovka.
10. Budi.
11. Bondarovka.
12. Bucov.
13. Birzula.
34. Chianovka.
35. Clocotma.
36. Crivoje-Ozero.
37. Dubăsari.
38. Djurin.
39. Dimidovka.
40. Derebcin.
41. Domanovka.
42. Frunză.
43. Golta.
44. Gorai.
45. Grabivţ.
46. Grosolovo.

14.	Britovka	47.	Hrinovka
15.	Brailov	48.	Halcinţi
16.	Berşad	49.	Ivăşcăuţa
17.	Briceni	50.	Israilovka
18.	Cetvarinovka	51.	Iampol
19.	Cicelnic	52.	Iaroga
20.	Cernevţ	53.	Iarişev
21.	Cazaciovka	54.	Kolosovka
22.	Capustiani	55.	Kopaigorod
23.	Capusterna	56.	Ladija (carieră de piatră)
24.	Carlovka	57.	Lohova
25.	Cariskov	58.	Lozova
26.	Codima	59.	Lucineţ
27.	Cuzminţ	60.	Lucinik
28.	Comotcauţi	61.	Malo Kiriuka

29.	Cucavka	62.	Manikovka
30.	Crijopol	63.	Marinovka
31.	Chirnasovka	64.	Murafa
32.	Crasnoje	65.	Mişcovka
33.	Ciorna	66.	Moghilev
67.	Moloknia	93.	Slidi
68.	Mostovoi	94.	Tatarovka
69.	Nikolaevka	95.	Tulcin
70.	Nimraţ	96.	Tivrin
71.	Nesterovka	97.	Tiraspol
72.	Obodovka	98.	Tridubi
73.	Odessa	99.	Trihat
74.	Ozarineţ	10 0.	Ţibulovka
75.	Olgopol	10 1.	Trostineţ
76.	Olianiţa	10 2.	Tropava

	77	**Ostia**		**10**	**Vazdovka**
.			**3.**		
	78	**Pavlovka**		**10**	**Vapniarka**
.			**4.**		
	79	**Pasiuka**		**10**	**Vitovka**
.			**5.**		
	80	**Popivitz**		**10**	**Vorosilovka**
.			**6.**		
	81	**Pankovka**		**10**	**Vigoda**
.			**7.**		
	82	**Peciora**		**10**	**Vinduieni**
.			**8.**		
	83	**Râbniţa**		**10**	**Vinozi**
.			**9.**		
	84	**Raschstadt**		**11**	**Vladislavka**
.			**0.**		
	85	**Savrani**		**11**	**Verhovka**
.			**1.**		
	86	**Sumilova**		**11**	**Vaslinovo**
.			**2.**		
	87	**Şargorod**		**11**	**Vendiceni**
.			**3.**		
	88	**Suha-Balka**		**11**	**Varvarovka**
.			**4.**		
	89	**Stanislovcek**		**11**	**Zabokirit**
.			**5.**		
	90	**Stefanka**		**11**	**Zatisia**
.			**6.**		
	91	**Slivina**		**11**	**Zemrinca**
.			**7.**		

.

LISTA LAGĂRELOR GERMANE DE DINCOLO DE BUG

1.	**Bratlav**	**10**	**Narajevka**
2.	**Bogokov**	**11**	**Nimierov**
3.	**Berezovka**	**12**	**Nikolaev**
4.	**Ciucov**	**13**	**Ordovka**
5.	**Corievka**	**14**	**Seminka**
6.	**Gaisin**	**15**	**Talalaievka**
7.	**Ivangorod**	**16**	**Taplic**
8.	**Mateevka**	**17**	**Zarodniţa**
9.	**Mihailovka**		

*) Lista ghetourilor şi lagărelor a fost preluată din lucrarea scriitoarei Sonia Palty – „Evrei, treceţi Nistrul!” – pag. 223-224, Editura Libra, Bucureşti, 2002.

CETĂŢENI ROMÂNI DISTINŞI DE STATUL ISRAEL CU TITLUL ŞI MEDALIA DE

„*DREPŢI AI POPOARELOR*”

În anul 1953, parlamentul israelian (knesetul) a votat o lege specială prin care Institutul Yad Vashem a fost împuternicit de a institui un memorial pentru „Drepţii popoarelor”, oameni care şi-au riscat viaţa ca să salveze evrei.

În România, câteva zeci de persoane au obţinut până acum acest titlu de onoare:

Agarici Viorica Hij Metzia

Antal Rozalia Hij Simion

Anuţoiu T. Anghel Manoliu Florian

Baias Maria Mărculescu Emilian

Baias Vasile Moldovan Valeriu

Beceanu Dumitru Motora Sabin

Catană Maria Muranyi Rozalia

Cociuba Traian şi fiul lui Onişor Ioana

Cojoc Gheorghe Pantea Nona

Crăciun Ana Pelungi Ştefan

Căciun Pavel Petre Gheorghe

Demusca Letiţiana Pocorni Egon

Dumitru Adrian Pocorni Nicolina

Regina Mamă Elena Pop Aristina

Farcaş Rozalia Pop Maria

Farcaş Ştefan Pop Nicolae

Florescu Constanţa Pop Valer

Ghiţescu Alexandru Popovici Traian

Grosz Bandi Profir Grigore

Grosz Rozalia Puti Alexa

Puti Maria Şuţă Ioan

Puti Tudor Szakadati Ianos

Simionescu Constantin Szakadati Iuliana

Sion Mircea Petru Şorban Raoul

Stoenescu Ioana Toth Jozsef

Stoenescu Pascu Tubak Maria

Strauss-Tiron Gabriela Vass Gavril

Stroe Magda Zaharia Iosif

Strul Elisabetha

Lya Benjamin – Memorialul martirilor evrei din România – Editura Hasefer, Bucureşti 2003, pag.69.

BIBLIOGRAFIE

Ancel Jean – Transnistria – Vol. 1–3 Editura Atlas, Bucureşti, 1998

Ancel Jean – Contribuţii la istoria României – Problema evreiască 1933-1944, vol. 1 – Editura Hasefer, 2001 şi vol. 2 – Editura Hasefer, 2003

Benjamin Lya – Prigoană şi rezistenţă în istoria evreilor din România, 1940–1944, Studii – Editura Hasefer, Bucureşti, 2001

Bines Carol – Din istoria imigrărilor în Israel 1882–1995, Editura Hasefer, Bucureşti, 1998

Carmelly Felicia – Shattered! 50 Years of Silence, History and Voices of the Tragedy în Romania and Transnistria. Ontario – Canada 1997

Carp Matatias – Cartea Neagră – Suferinţele evreilor din România vol. 1-3 – Editura Diogene, 1996

Giurescu C. Dinu – Evreii români 1939-1944 – Magazin istoric Nr. 11 (368), noiembrie 1997

Glasberg Ruth – Gold – Timpul lacrimilor secate – Editura Hasefer, Bucureşti, 2003

Hilberg Raul – Exterminarea evreilor din Europa – vol. I-II – Editura Hasefer,

Bucureşti, 1997

Ilisei Ilie – Popescu D. Ioan – Dosarele suferinţei – Grupul Editorial – Muşatinii – Bucovina Viitoare, 1999

Ioanid Radu – Evreii sub regimul Antonescu – Editura Hasefer, Bucureşti, 1997

Korber Bercovici Miriam – Jurnal de ghetou – Editura Criterion, Bucureşti, 1995

Litani Dora – Transnistria – Tel Aviv 1981

Mezincescu Eduard – Mareşalul Antonescu şi catastrofa României – Editura Artemis, Bucureşti, 1993

Palty Sonia – Evrei, treceţi Nistrul! – Ediţia a IV-a, Editura Libra, Bucureşti, 2002

Pelin Mihai – Masacrele săvârşite de militarii români la Odessa – ziarul „Ora" nr. 223 din 27.07.1993 şi nr. 224 din 30.07.1993

Pelin Mihai – Legendă şi adevăr – Editura Edart – Bucureşti, 1994

Regenstreif Dan – Les juifs de Roumanie, à l'approche du XXI siècle. Une communauté tres eprouvée en voie de disparition – Les Nouveaux Cahiers – Paris, 1998

Regenstreif Dan – Roumanie, antisémitisme sans juifs.

Information Juive – Paris, 2000

Rozen Marcu – Involuţia demografică a evreilor din România în perioada 1940 –2000, Bucureşti, 1998

Rozen Marcu – Evreii din judeţul Dorohoi în perioada celui de al doilea război mondial – Editura Matrix Rom, Bucureşti, 2000

Rozen Marcu – 60 de ani de la deportarea evreilor din România în Transnistria – Editura Matrix Rom, Bucureşti, 2001

Rozen Marcu – The Holocaust under the Antonescu's Govemment – Historical and statistical data about Jews în Romania 1940 – 1944 – A. R. J. V. H., Bucharest,

2004

Schechtman Iosif – Transnistria – articol publicat în Revista Cultului Mozaic nr. 766 – septembrie 1993

Stoenescu Alex Mihai – Armata, mareşalul şi evreii – RAO International Publishing Company, 1998

Stoian Mihai – Ultima cursă. De la Struma la Mefkure – Editura Hasefer, Bucureşti, 1995

Şafran Alexandru – Un tăciune smuls flăcărilor – Memorii – Editura Hasefer, Bucureşti, 1996

Şafran Alexandru – Cuvântare rostită în Senatul României – Realitatea Evreiască nr. 1 (801),

1-15 aprilie 1995

Şafran Alexandru – Cuvântare rostită la Templul Coral – Realitatea Evreiască nr. 1 (801), 1-15 aprilie 1995

Troncotă Cristian – Glorie şi tragedii – Editura Nemira, 2003

Udler Rubin – În iadul Transnistriei – Realitatea Evreiască nr. 5 (805), mai 1995

Zahacinschi Nicolae – Mihăileniul de altădată – Ed. Litera, 1982

***Antonescu între respectul legii şi crima de război – anchetă publicată în revista" 22" nr. 209 şi 210 din februarie 1994

***Martiriul evreilor din România 1940 – 1944 – Documente şi mărturii – Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România – Editura Hasefer, Bucureşti, 1991

***Evreii din România între anii 1940-1944 – vol. I

Legislaţia antievreiască – FEER – Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România – Volum alcătuit de Lya Benjamin, Coordonator ştiinţific Sergiu Stanciu – Editura Hasefer, Bucureşti, 1993

***Evreii din România între anii 1940–1944 vol. II, Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniştri – FEER – Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România – Volum alcătuit de Lya Benjamin – Editura Hasefer –

Bucureşti, 1996

***Evreii din România între anii 1940–1944 vol. III, Partea I şi II, 1940–1942

Perioada unei mari restrişte – Coordonator ştiinţific prof. Dr. Ion Şerbănescu

Editura Hasefer – Bucureşti, 1997

***Evreii din România între anii 1940–1944 vol. IV, 1943–1944

Bilanţul tragediei – Renaşterea speranţei – FEER – Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, Coordonator ştiinţific prof. Dr. Ion Şerbănescu Editura Hasefer – Bucureşti, 1998

***Evreii din România în războiul de reîntregire a ţării 1916–1919 – volum alcătuit de Dumitru Hâncu. Selecţia materialului Lya Benjamin – Editura Hasefer – Bucureşti, 1996

***Generaţii de iudaism şi sionism – Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi Prut – Alcătuire şi redactare Shlomo David – vol. 1, 2, 3, 4, 5 – Israel 1993 – 2000

***1941 – Dureroasa fracturare a unei lungi convieţuiri – FEER – Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România – Volum întocmit de Lya Benjamin, Dumitru Hâncu, Hary Kuller, Ion Şerbănescu – Editura CSIER – Bucureşti, 2001

***Exterminarea evreilor români şi ucraineni în perioada antonesciană – Editorul primei părţi: Randolph L. Braham – Editura Hasefer, 2002

***Congresul Mondial Evreiesc – Secţiunea din România

Populaţia evreiască în cifre – Memento statistic – 1945

***Congresul Mondial Evreiesc – Secţiunea din România

Aşezările evreilor din România – Memento statistic – 1947

***Institutul Central de Statistică – Recensământul General al Populaţiei României din 29 decembrie 1930 – publicat de dr. Sabin Manuilă – directorul Recensământului General al Populaţiei – vol. I, II, III şi V – Bucureşti, 1938

***Institutul Central de Statistică – Recensământul Populaţiei de la 6 aprilie 1941

***Inventarierea Basarabiei şi Bucovinei de Nord în august-septembrie 1941

***C.E.R. – Recensământul locuitorilor având sânge evreiesc din luna mai 1942

***Inspectoratul General al Jandarmeriei – Situaţie numerică a evreilor aflaţi astăzi în Transnistria, pe judeţe şi localităţi, dintre cei ce au fost evacuaţi din Basarabia şi Bucovina – Situaţie la 1 septembrie 1943

– CUPRINS –

Prefaţă……

Mărturia autorului în calitate de supravieţuitor al Holocaustului Transnistria……

DATE ISTORICE ŞI STATISTICE PRIVIND SITUAŢIA EVREILOR S GUVERNAREA ANTONESCIANĂ 1940 – 1944……

În atenţia cititorului……

I. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE PRELUĂRII PUTE DE CĂTRE GENERALUL ION ANTONESCU……

1. Pogromul antievreiesc de la Dorohoi (1 i 1940)……

II. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE LA PRELUAREA PUTERII DE CĂT GENERALUL ION ANTONESCU PÂNĂ LA IZBUCNIREA RĂZBOIULUI CU UNIUN SOVIETICĂ (4 sept.1940 - 22 iunie 1941)……

1. Rebeliunea legionară……

III. EVREII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE LA IZBUCNIREA RĂZBOIULUI UNIUNEA SOVIETICĂ ŞI PÂNĂ LA DEPORTĂRILE ÎN TRANSNISTRIA (22 iunie 194 sept. 1941)……

1. Pogromul şi trenurile morţii de la Iaşi……

2. Asasinările în masă ale evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa primele luni de la izbucnirea războiului……

IV.DEPORTAREA EVREILOR DIN ROMÂNIA ÎN TRANSNISTRIA……

1. Deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa……

2. Deportarea evreilor din Bucovina de Sud……

3. Deportarea evreilor din judeţul Dorohoi……

4. Deportarea în anul 1942 a unor categorii de evrei din Vechiul Regat şi Transilvania Sud……

5. Numărul total al evreilor din România deportaţi Transnistria……

V. TRASNISTRIA - LOC DE SUFERINŢĂ ŞI MOARTE……

.

VI. SOARTA EVREILOR LOCALNICI UCRAINENI DIN TRANSNISTRIA

VII. BILANŢ TRAGIC PENTRU EVREII DE SUB GUVERNAR ANTONESCIANĂ……

VIII. CONCLUZII……

DATE CALENDARISTICE MEMORABILE ÎN PERIOADA PRIGOANEI RASIALE A GENOCIDULUI DIN TERITORIILE AFLATE SUB AUTORITAT ROMÂNEASCĂ……

DATE ŞI CALCULE STATISTICE PRIVIND EVREII DIN ROMÂNIA ÎN CEL DE-DOILEA RĂZBOI MONDIAL……

BALANŢA DEMOGRAFICĂ GENERALĂ A EVREILOR DIN FOSTA ROMÂN MARE ŞI TRANSNISTRIA ÎN PERIOADA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

LISTA GHETOURILOR ŞI LAGĂRELOR DIN TRANSNISTRIA……

DREPŢI AI POPOARELOR……

BIBLIOGRAFIE……